

Κωνσταντίν Ν. Λεόντιεφ
 Η παράδοση του Κερτς στο έτος '55
 (Απομνημονεύματα του γιατρού)

I

Ο στρατός μας αποχώρησε από το Κερτς και παρέδωσε την πόλη χωρίς μάχη στους συμμάχους στις 12 Μαΐου του 1855. Γράφω από τη μνήμη και χωρίς να ψάχνω πληροφορίες για τίποτα αλλά είμαι σίγουρος ότι δεν πέφτω έξω και αυτή έγινε ακριβώς στις 12 Μαΐου.

Υπάρχουν πράγματα που μας εκπλήττουν τόσο που δεν μπορούμε να τα ξεχάσουμε ακόμα και αν το θέλαμε. Δεν έχει σημασία το με τι μας εκπλήττουν με τη χαρά ή με την πίκρα, με το θρίαμβο ή με τον πόνο: να τα ξεχάσουμε είναι αδύνατον!

Μου αρέσει να λέω την αλήθεια. Ή να μην γράφω καθόλου τα απομνημονεύματά μου ή να μιλάω ειλικρινά. Για μένα αυτή η μέρα της στρατιωτικής αποτυχίας μας ήταν από τις πιο χαρούμενες στη ζωή μου.

Ήμουν τότε 23 ετών, ζούσα την προσωπική ζωή της φαντασίας και της καρδιάς, αναζητούσα σε καθετί την ποίηση, αλλά δεν την έβρισκα! Επιθυμούσα και περιπέτειες και δουλειά και απολαύσεις και κινδύνους και έντονο αγώνα και ποιητική νωχελεία.

Όταν ήμουν φοιτητής στη Μόσχα διάβασα τον στίχο του Ογκαριόφ¹:

Τι θέλω όμως; Το καθετί σε όλο το πλήρωμά του...

και μου φάνηκε ότι ο Ογκαριόφ μάντεψε τα συναισθήματά μου και ήμουν εγώ ο ίδιος που έγραψε αυτό το ωραίο ποίημα.

Την έντονη ή – όπως τη λένε τώρα «τίμια» – δουλειά την είχα πριν, τον περασμένο χειμώνα αρκετή. Τώρα επίσης αγαπούν και επαινούν ιδιαίτερα τη «σκοτεινή» δουλειά που είναι ωφέλιμη και χωρίς απαιτήσεις, κάπου σε απόμακρο μέρος, σε βαθειά επαρχία και αφάνεια. Όλη η δουλειά μου από το Σεπτέμβριο μέχρι και το Μάιο, όλο το περασμένο φθινόπωρο και το χειμώνα ήταν ακριβώς αυτού του είδους δουλειά, όσο είχα δύναμη και γνώσεις μια ευσυνειδητή, μονότονη, καθημερινή δουλειά. Καμιά φορά ήταν πολύ αγάριστη και δύσκολη: στο πολεμικό νοσοκομείο, με μισθό 20 ρούβλια, σε απόμακρο μέρος και αφάνεια, σε ένα μικρό φρούριο Γενικαλέ², στη θλιβερή, χωρίς δέντρα παραλία του Κιμμέριου Βόσπορου, στη χώρα του «σκότους των Κιμμερίων», όπως έλεγαν οι αρχαίοι και, αν δεν κάνω λάθος, ο ίδιος ο Ηρόδοτος. Υπήρχαν οι μήνες όταν είχα 200 ασθενείς την ημέρα, μεταξύ των οποίων ήταν και πολλοί τραυματίες από τη Σεβαστούπολη. Οι κοινωνία που βρισκόταν γύρω μου σε αυτό το θλιβερό και σχεδόν λησμονημένο φρούριο ήταν πολύ απλή με κακή έννοια αυτής της λέξης, μια «άχρωμη κοινωνία», καθόλου εκλεπτισμένη και από καμία άποψη ποιητική – ούτε από την κοσμική ούτε από μια άγρια και πρωτότυπη άποψη. Ήταν οι πολεμικοί γιατροί, οι επιμελητές, οι πιο ασήμαντοι αξιωματικοί πεζικού, οι Έλληνες ψαρέμποροι – όχι οι απλοί ψαράδες που παλεύουν με θαλασσινά κύματα και τους κινδύνους, όχι, αλλά απλώς οι ψαρέμποροι «ντυμένοι φράγκικα».

Με τον «εσωτερικό κόσμο» μου, με τα ιδεώδη μου (που εκείνη την εποχή ήταν επί πλείστον της Γεωργίας Σάνδης) όλοι αυτοί οι συνάδελφοι, οι συμβιωτές και οι γείτονές μου δεν είχαν τίποτα κοινό: ήμουν γι' αυτούς ένας «κατώτερος εσωτερικός γιατρός», ένας σύντροφος χωρίς πείρα σε υποθέσεις της ζωής αλλά συμβιβαστικός νεαρός με στολή με μακρά φύλλα (долгополом) και κόκκινα σειρήτια που δεν μπλέκεται σε τίποτα, δεν παίρνει μίζες από τον εργολάβο Γκρίνμπεργκ αλλά δεν εμποδίζει να τις

¹ Ογκαριόφ

² Γενικαλέ Еникале

παίρνουν οι άλλοι και γενικώς είμουν ένα παιδίθ «εν τάξει», ο γιατρός Λεόντιεφ και τίποτα περισσότερο. Όταν ήμουν φοιτητής στη Μόσχα ζούσα στο περιβάλλον των πλούσιων συγγενών μου, σε μια κοινωνία που ήταν εκλεπτυσμένα μορφωμένη, κοσμική και είχε σχέση με επιστήμη, επισκεπτόμουν πολλές φορές την κόμησσα Σ<αλιάνς>, συναναστρεφόμουν στο σαλόνι της με τον Γκρανόφσκι, τον Κουντριάβτσεφ, τον Σερμπίνα, τον Π. Μ. Λεόντιεφ, την κόμησσα Ροστοπτσινά, τον Σούχοβο-Κομπίλιν, τον Τουργκένιεφ³. Με τον Τουργκένιεφ αλληλογραφούσα φιλικά εδώ και πολύ χρόνο και ήδη δημοσίευα στα περιοδικά μικρά διηγήματα χωρίς να τα υπογράφω με το όνομά μου.

Οι συνάδελφοί μου δεν ήξεραν τίποτα από αυτά και αυτό μου άρεσε πολύ. Ο ίδιος ήθελα τότε να είμαι καλός ή τουλάχιστον έστω και ικανοποιητικός πολεμικός γιατρός και προς το παρόν (εννοείται, προς το παρόν) τίποτα άλλο! Έτσι ακόμα καλύτερο! Τι ωραίο! Τι υγιές! (τότε ήμουν τρελός με την «υγεία»!) "Ναι! Είναι υγιές και μυστικό! Ωφέλιμο και καθόλου καινούργιο, καθόλου βιωμένο испытано..."» Για να πω την αλήθεια, είχα καμιά φορά ανία ή μάλλον μια ιδανική θλίψη στη διάρκεια αυτού του εργατικού χειμώνα – καμιά φορά αλλά πολύ σπάνια. Περισσότερο ήμουν ευτυχισμένος: ήμουν σφριγηλός και δραστήριος μέσα σε αυτό το «άχρωμο» περιβάλλον, δίπλα στο μεγάλο ιστορικό δράμα του οποίου οι απηχήσεις ερχόνταν συνέχεια και σε μας και βρισκόμασταν αδιάκοπα σε αναμονή ότι ανά πάσα στιγμή και όλοι μας, αυτού του τύπου, οι κάτοικοι του Κερτς θα βαθυστούμε στο ρεύμα αυτού του αιματηρού αγώνα... Όταν κάποια στιγμή αισθανόμουν βάρος και ανία στη μνήμη μου ερχόταν με τρόπο (μάλιστα με τρόπο) πώς πέντε χρόνια συνέχεια στη Μόσχα πάντα θλιβόμουν, διασπαράζομουν, εξέταζα και τον εαυτό μου και τους άλλους και ανατριχιαζόμουν από συνεχείς υποψίες ότι και οι άλλοι με εξετάζουν με «σαρκαστικό χαμόγελο». Όλο σπούδαζα και σκεφτόμουν αβάσταχτα, σκεφτόμουν και σπούδαζα, όλο πήγαινα με τα πόδια ή με άμαξα από την Πρετσίστενκα, από την Τρόϊτσα-Ζούμποβα όλο από ευθείες γραμμές είτε στην Ροζντέστβενκα για την κλινική είτε στη Μοχοβάγια⁴ για το ανατομικό θέατρο... Ερωτευόμουν αρρωστημένα, σκεφτόμουν αρρωστημένα, υπέφερα ανήσυχα συνεχώς από ψηλούς και εκλεπτυσμένους πόνους... Το θυμόμουν με τρόπο και σχεδόν με ντροπή (οι δυσανεκτοί με τον εαυτό τους και αναστατωμένοι ήρωες του Τουργκένιεφ και άλλων λογοτεχνών μας μου έγιναν μισητοί εδώ και πολύ χρόνο, ήδη και στη Μόσχα)!.. Θυμόμουν όλα αυτά με απέχθεια, κοιταζόμουν στον καθρέφτη και έβλεπα με πόσο μεγάλο βαθμό αυτή η απλή, ακαλλιέργητη και δραστήρια ζωή με ξαναγέννησε εμένα ακόμα και σωματικά: έγινα εδώ φρέσκος, με κόκκινα μάγουλα και ακόμα και πιο νέος στο πρόσωπο ώστε κανείς δεν μου έδινε περισσότερο από 20 και μερικοί ακόμα και όχι περισσότερο από 19 χρόνια... Και ήμουν τόσο ενθουσιασμένος με αυτά που σχεδόν άρχισα να αγαπώ ακόμα και τους διαφθαρμένους συναδέλφους μου που δεν γνωρίζουν τίποτα «εκλεπτισμένο» και «ανεβασμένο» και ούτε θέλουν να γνωρίζουν!.. Λόγω της χαράς μου έβρισκα μέσα τους πολλά «ανθρώπινα» πράγματα και δεν εχθραινόμουν καθόλου μαζί τους... Δούλευα, είχα ανάγκες, το σώμα μου κουραζόταν, αλλά η καρδιά και ο νους μου ξεκουράζονταν ευδαίμονα σε αυτό το απόμακρο μέρος.

Το φιλότιμό μου ήταν εδώ ήσυχο: σε αυτό το περιβάλλον που έμοιαζε εν μέρει με τη ζωή στο φρούριο που περιγράφει στην «Κόρη του λοχαγού» ο Πούσκιν, εν μέρει με τη ζωή του «Επιθεωρητή» και των «Νεκρών ψυχών» έβλεπα τον εαυτό μου αν όχι και ως αετό ή βασιλικό γεράκι (νομίζω ούτε το σκέφτηκα) αλλά σίγουρα ως ένα «πουλί του Παραδείσου» τουλάχιστο. Αυτό το πουλί του Παραδείσου με τη δική του βούληση επέτρεψε να του κόψουν τα φτερά του και ζει συγκαταβατικά για κάποιο χρονικό διάστημα στην πίσω αυλή χωρίς να φοβάται κανένα και χωρίς να πειράξει κανένα. Έτσι είναι όμως για κάποιο χρονικό διάστημα!.. Προσποιήθηκε μόνο για κάποιο χρονικό διάστημα «κατώτερος εσωτερικός γιατρός και τίποτα άλλο». Στην πραγματικότητα αυτό είναι ποιητής, είναι στοχαστής και

³ Грановского, Кудрявцева, Щербину, П.М. Леонтьева, граф. Ростопчину, Сухово-Кобылина, Тургенева

⁴ с Пречистенки, от Троицы-Зубова ... Рождественку ... Моховую

καλλιτέχνης που είναι ακόμα άγνωστος στον κόσμο... Είναι εκτός από αυτά και «charmant garçon»⁵ που αρέσει (σε όσους πρέπει)... και επί τέλους ένας γαιοκτήμονας της περιοχής της Καλούγκας που στον κήπο της μητέρας του στο γοητευτικό Κουντίνοβο...

Ανθίζε δίπλα η κόκκινη αγριοτριανταφυλλιά,

Στεκόταν η δεντροστοιχία των σκοτεινών φλαμουριών...

Το να σκέφτομαι έτσι ήταν ίσως ανόητο αλλά πολύ ευχάριστο!

Όλο το χειμώνα δούλευα. Θεράπευα όπως ήξερα και επέδενα τους στρατιώτες, έκανα τομές στα πόδια και στα χέρια, άνοιγα αποστήματα, έβαζα επιδέσμους, σηκώνομουν καμιά φορά (όχι πάντα – ομολογώ!) μέσα στη νύχτα τις ημέρες της εφημερίας μου για να υποδεχθώ καινούργιους ασθενείς, άνοιγα πτώματα για να σπουδάσω και άλλο και να ελέγξω τη διάγνωσή μου και πολλές φορές στις μακρές χειμονιάτικες βραδιές ενώ ο επιτηρητής, ο επίτροπος, ο φαρμακοποιός και άλλοι έπαιζαν δίλα χαρτιά κλειδωνόμουν στο δωμάτιό μου και ξαναδιάβαζα μια την Clinique medicale του Αντράλ, μια του Γκουφελάντ, μια Γκριζόλ, μια τη χειρουργική του Βιντάλ ντε Κασί, μια τις λυθογραφημένες διαλέξεις του χειρουργού του Μπάσοφ από τη Μόσχα και του καθηγητή Εκ από την Αγία Πετρούπολη. Δυσκολίες και μικρά εμπόδια ήταν πολλά αλλά τα υπερνικούσα με ευχαρίστηση... Τη λογοτεχνία με την οποία ασχολήθηκα τόσο πολύ στη Μόσχα εδώ την παράτησα παντελώς. Η συνείδησή μου δεν με επέτρεπε να ασχοληθώ μαζί μου εδώ: βλέποντας τόσους υπομονετικούς βασανισμένους που μου ανέθεσε η μοίρα ήθελα μόνο ένα πράγμα – να κάνω όσο γίνεται λιγότερα λάθη τόσο στη διάγνωση όσο και στη θεραπεία. Στο νοσοκομείο περνούσα κάθε μέρα από τις 8 ή 9 το πρωί μέχρι τις 2 το μεσημέρι μόλις προλαβαίνοντας να κάνω ό,τι έπρεπε και κουρασμένος αλλά σφριγηλός και υγιής βιαζόμουν να φάω αχόρταγα το πολύ απλό και πολύ κακοφτιαγμένο γεύμα στου επιτηρητή στον οποίον πλήρωνα για το φαί μόνο τρία ρούβλια ασήμι μηνιαίως.

Από βιβλία με εξαίρεση τα γιατρικά δεν είχα – δόξα τω Θεώ – τίποτα. Και οι άλλοι συνάδελφοί μοι σπάνια είχαν βιβλία και εφημερίδες.

Για να μάθω πιο λεπτομερώς τι γίνεται στη Σεβαστούπολη έπρεπε να πηγαίνω 12 βέρστια στο Κερτς. Τώρα δεν ξέρω πως να το κρίνω – για το καλό ή για το κακό – ότι μπαίναμε μέσα τόσο λίγο στα πράγματα που δεν μας αφορούσαν άμεσα; Νομίζω ότι και εδώ, όπως και σε όλα, υπήρχε και ένα μερίδιο του καλού: βασιζόμασταν από την αίσθηση της εμπιστοσύνης και από τη συνήθεια στην ανώτερη ηγεσία χωρίς μεγάλους και συχνά ανόητους λογισμούς και οι μεν καλύτερα οι δε χειρότερα κάναμε ο καθένας μας τη συγκεκριμένη δουλειά του και ασχολιόμασταν με τις προσωπικές μας υποθέσεις – άσχετα αν αυτές ήταν θεωρητικές ή πρακτικές. Από όλους τους Ρώσους που ζούσαν και υπηρετούσαν σε αυτό το ανιερό φρούριο ήμουν ακόμα και ο πιο φιλελεύθερος και επί πλέον λίγο «πολιτευόμενος» αλλά ακριβώς για το λόγο που οι πολιτικές ... όχι οι πεποιθήσεις αλλά μάλλον κάποιες θαμπές ομοιώσεις των πολιτικών βλέψεών μου είχαν τότε μια κάπως φιλελεύθερη απόχρωση έβρισκα πιο φρόνιμα να θέτω «θύραν περιοχής περὶ τὰ χεῖλη μου». Είπα: από όλους τους Ρώσους του περιβάλλοντός μου... Οι Πολωνοί συνάδελφοί μας ασχολήθηκαν με την πολιτική πολύ περισσότερο από μας: οι μεν στο πνεύμα μιας αρκετά τολμηρής αντιπολίτευσης, οι δεν αντίθετα στο πνεύμα του πιο μαινώμενου μοναρχικού πατριωτισμού, ιδιαίτερα ένας νεαρός πυροβολητής για τον οποίον θα ξαναπώ ίσως και όχι μια φορά.

Κάποτε θα πω πολύ πιο λεπτομερώς για αυτόν το χειμώνα της δουλειάς μου και για όλους τους τότε κανόνες, τώρα όμως τα είπα αρκετά!

Η άνοιξη ήλθε, όπως έρχεται στο νότο – σχεδόν αιφνιδίως, χωρίς εκείνη τη δύσκολη πάλη με το κρύο που γίνεται στα μέρη μας, χωρίς μεγάλους όγκους χιόνια που λιώνουν, χωρίς ηχηρά ρεύματα, χωρίς απρόσμενες επιστροφές του χιονιού και των χιονοθυελλών. Όλα έγιναν ξαφνικά πιο χαρούμενα, πιο θερμά, πιο φωτεινά.

Ο πορθμός άνοιξε από τα χιόνια και κινήθηκε... Ο ουρανός έγινε καθαρός, η στέπα έγινε πράσινη. Οι ασθενείς μας έγιναν πιο χαρούμενοι ακόμα και αυτοί... Αισθάνθηκα σαν κάτι να με τραβάει στην ελευθερία, ήλθε η θέληση μιας άλλης δράσης, μιας άλλης ζωής, ενός άλλου αγώνα – όχι της τιμίας

⁵ Ομορφόπαιδο (γαλλ.)

δουλιάς αλλά του πολεμικού κινδύνου: επιθύμησα να πάω στο στρατόπεδο, στο πεδίο, σε κάποιο σύνταγμα, στην ίδια τη Σεβαστούπολη αν είναι δυνατόν.

Τρία χρόνια συνέχεια στη Μόσχα, ακόμα πριν αρχίσει ο πόλεμος, σκεφτόμουν πολύ για την Κριμαία, για τη Νότια Παραλία, για το ίδιο το Κερτς, «όπου αυτοκτόνησε ο Μιτριντάτς...»⁶ Σκεφτόμουν και για τον πόλεμο γενικώς: φοβόμουν τρομερά ότι στη ζωή μου δεν θα γίνει κανένας μεγάλος και βαρύς πόλεμος. Και ευτυχώς συνέβη να δω και τη μία και τον άλλο μαζί – την Κριμαία και τον πόλεμο. Εφόσον δεν ήμουν δημόσιος φοιτητής⁷ και είχα έναντι στις αρχές κάποιο δικαίωμα να επιλέξω μόνος μου το μέρος της υπηρεσίας, πριν ακόμα από την αποβίβαση των συμμάχων στην Κριμαία το καλοκαίρι του '54, στις αιτήσεις και στις προσωπικές συνομιλίες μου με τις γιατρικές αρχές έδειξα ευθέως τη Σεβαστούπολη και το Κερτς ως μέρη, όπου επιθυμώ να υπηρετώ ακριβώς για το λόγο που εκεί αναμένονται οι πολεμικές ενέργειες. Για τη Σεβαστούλη τότε (το καλοκαίρι δηλαδή, πριν γίνει η αποβίβαση) μου έδωσαν αρνητική απάντηση λόγω απουσίας θέσεων και με διόρισαν στο πολεμικό νοσοκομείο του Κερτς-Γενικαλέ. Είδα, λοιπόν, την περιοχή της στέπας στην Ανατολική Κριμαία, ως προς τις πολεμικές ενέργειες δεν είδα ακόμα ούτε ένα ομοίωμά τους από κοντά. Έστω και ένα ομοίωμά τους, ένα ομοίωμα! Τι ήταν να κάνω; Να ζητήσω να με στείλουν στη Σεβαστούπολη θα ήταν η καλύτερη λύση. Εκεί όμως δεν θα ήταν πλέον ομοίωμα. Εκεί τους γιατρούς τους σκοτώνουν!..

Αλλά ο νεαρός γιατρός που ήλθε σε μας από εκεί ακριβώς μου είπε ότι ενώ το περσινό καλοκαίρι όταν παρακαλούσα να με στείλουν στη Σεβαστούπολη όλες οι θέσεις εκεί ήταν όντως παρμένες και εφόσον την γρήγορη και αποφασιστική αποβίβαση των συμμάχων σε μας μάλλον δεν την περίμεναν πράγματι οι γιατροί στην αρχή, την εποχή της μάχης του Αλμά⁸, π. χ., υπήρχαν εξαιρετικά λίγοι, τώρα όμως ήλθαν τόσο πολλοί που εδώ μάλλον θα μου δώσουν αρνητική απάντηση και θα πουν σε αντίρρηση ότι και εδώ στην Ανατολική Κριμαία υπάρχει μεγάλη ανάγκη από γιατρούς και μάλιστα για τον λόγο που πάρα πολλούς τραυματίες τους φέρνουν σε μας από τη Σεβαστούπολη ακι τον κύριο στρατό...

Τι ήταν, λοιπόν, να κάνω;.. Δεν σκεφτόμουν πολύ χρόνο και αποφάσισα να παρακαλέσω να με μεταθέσουν σε κάποιο σύνταγμα. Έβαλα τη στολή μου, το σπαθί και το κράνος και πήγα στο Κερτς. Εκεί έμεινα με το επιτελείο του ο στρατηγός Βράνγκελ, ο διοικητής του στρατού στην Ανατολική Κριμαία, ο ίδιος που κατέλαβε την προηγούμενη χρονιά την πόλη Μπαγιαζήτ της Μικρασίας.

Ο στρατηγός Βράνγκελ ήταν ψηλού αναστήματος, γεροδεμένος και ακόμα και αρκετά χοντρός άντρας, ξανθός με λίγα άσπρα μαλιά και με ευχάριστο και ήσυχο γερμανικό πρόσωπο. Μου άρεσε και πριν όταν είχε έλθει στο Γενικαλέ για επιτήρηση του φρουρίου μας, του πυροβολικού και της γιατρικής τάξης μας και όλοι μας με τις στολές μας τον υποδεχτήκαμε και τον αποχαιρετήσαμε σε στάση προσοχής.

Με υποδέχτηκε ευγενικά και απλά.

«Εξοχότατε, είμαι ο γιατρός Λεόντιεφ, ο κατώτερος εσωτερικός...»

«Σας θυμάμαι. Τι ζητάτε;»

«Θα ήθελα πάρα πολύ, εξοχότατε, στο σύνταγμα, ιδιαίτερα αν εδώ ανοίξουν οι εχθροπραξίες».

«Δεν γνωρίζω, αν τώρα υπάρχουν κενές θέσεις στα συντάγματα. Θα κοιτάξω. Πάντως αν επιθυμείτε τόσο πολύ να βρεθείτε πιο κοντά σε εχθροπραξίες, θα το σκεφτώ. Αν υπάρχει περίπτωση θα μπορέσω να σας διορίσω αμέσως έστω και σε κάποιο σύνταγμα Κοζάκων. Καλώς. Θα το έχω υπόψη».

Τον ευχαρίστησα και επέστρεψα πάλι στο φρούριό μου χωρίς να πω λέξη σε κανέναν.

Τα προαισθήματά μου έστω και σε μικρό βαθμό πραγματοποιήθηκαν.

Σε λίγο μετά από αυτά μια νύχτα, δεν θυμάμαι ποιά μέρα του Απριλίου μπροστά στην είσοδο του όρμου του Κερτς και του πορθμού έμφανίστηκε ξαφνικά ο στόλος των συμμάχων. Σε μας, στο

⁶ «όπου αυτοκτόνησε ο Μιτριντάτς...» ("Где закололся Митридат...")

⁷ δημόσιος φοιτητής казенным студент

⁸ Η μάχη του Αλμά

Γενικαλέ έγινε συναγερμός. Τι έκαναν οι άλλοι, δεν το θυμάμαι. Θυμάμαι μόνο ό,τι αφορούσε εμένα προσωπικά. Με τη διαταγή της αρχηγίας στο φρούριό μας στάλθηκε ο πλοίαρχος ενός πολεμικού πλοίου ώστε αμέσως προτού ο εχθρός εισβάλει στον όρμο και τον πορθμό να μεταφέρουμε όσο γίνονται περισσότερους ασθενείς από το Γενικαλέ μέσω του πορθμού στο Ταμάν. Ο πλοίαρχος, ένας γεροδεμένος, με φαρδείς ώμους ναύτης, περνούσε από τα δωμάτια του νοσοκομείου μαζί με τον αρχίγιατρό μας Β. Γ. Σ. κι εγώ ως εφημερεύων τους ακολουθούσα.

Ο αρχίγιατρος διάλεγε και αποφάσιζε ποιοι από τους ασθενείς μπορούν να μεταφερθούν. Ήταν πολύ θυμωμένος και έβριζε. Έκανα πότε-πότε τις παρατηρήσεις μου, ο ναύτης μετρούσε πόσος κόσμος θα ήταν. Εκτός από αυτό δεν θυμάμαι σχεδόν τίποτα. Θυμάμαι ότι η νύχτα ήταν αρκετά φωτεινή και ζεστή, ότι υπήρχαν πολλά τρεχάματα και μεγάλη αναταραχή, αλλά ούτε παραμικρός φόβος. Όλοι μας, εκτός από τον αρχίγιατρο που άνησυχούσε για κάποιο λόγο ήμασταν πολύ χαρούμενοι και σφριγηλοί. Και τίποτα άλλο. Η ανησυχία μας αυτή τη φορά ήταν μάταια: ο συμμαχικός στόλος έμεινε κάμποση ώρα και έφυγε. Θυμάμαι ότι οι εφημερίδες που διάβασα κατά την μια από τις σπάνιες επισκέψεις μου στο «πεπολιτισμένο» Κερτς γελούσαν πολύ με τους συμμάχους γι' αυτό το λόγο. «Ήλθαν, στάθηκαν, απήλθαν!»

Ήλθε ο Μάιος. Όλα τα πράγματα κυλούσαν όπως και πριν κανονικά και ομαλά. Στις ένδεκα Μαΐου το πρωί με κάλεσαν στην γραμματεία και μου έδειξαν το χαρτί που έλεγε ότι πρέπει να ετοιμαστώ για αναχώρηση. Ο στρατηγός Βράνγκελ δεν ξέχασε την υπόσχεσή του και με διόρισε στο σύνταγμα Κοζάκων του Ντον υπ' αριθμό 45. Χωρίς καμία λύπη και αντίθετα με μεγάλη χαρά διέταξα στην κυρτοπόδαρη και στραβή ορντινάντσα μου Τροφίμοφ να μαζέψει τα πράγματα και να νοικιάσει άλογο ώστε επαύριο το πρωί να αναχωρήσουμε για το Κερτς. Μιστώθηκε ο Εβραΐος Ίσκα με τον οποίον δεν έχω ξαναταξιδέψει ποτέ πριν. Όλα τα γιατρικά βιβλία και τετράδια μου τα έκλεισα με τα τα καρφιά σε ένα ιδικό μεγάλο κουτί και για να επιβαρύνω τον εαυτό μου στο καθεώς του στρατοπέδου με περιττό και βαρύ φόρτωμα το ανέθεσα στον φαρμακοποιό του Γενικαλέ μας τον οποίον παρακάλεσα να φυλάξει το κουτί μέχρι να ζητήσω να μου το στείλουν. Δεν ήξερα καθόλου που βρίσκεται αυτό το σύνταγμα του Ντον υπ' αριθμό 45 και με τι τρόπο πρέπει να ζω μέσα του. Ήξερα μόνο ότι για σοβαρές και συνεχόμενες σπουδές στο στρατόπεδο ούτε έπρεπε να σκεφτώ: εκεί θα χρειαστεί μόνο η πρώτη βοήθεια και τους ασθενείς θα πρέπει ούτως ή άλλως να τους στέλνουν σε νοσοκομεία, και γι' αυτό πήρα μαζί μου μόνο γνωστό (λού ωφέλιμο σε νεαρούς γιατρούς) «Εγχειρίδιον» του Γκούφελαντ και ακόμα κάτι από τη χειρουργική. Όλα τ' άλλα τα ανέθεσα στο φαρμακοποιό. Τα δωμάτια μου στο νοσοκομείο τα παρέδωσα σε άλλο εσωτερικό γιατρό, το νεαρό Πρώσο Μπούτλερ και όλο το υπόλοιπο της ημέρας της 11 Μαΐου το πέρασα σε εκείνη την ήσυχη και ονειροπωληκή απραξία που είναι τόσο ευχάριστη ύστερα από μερικούς μήνες της μονότονης εργατικής ζωής. Εδώ τα καθήκοντά μου τελείωσαν, εκεί δεν άρχισαν ακόμα... Και τι καθήκοντα μπορούν να υπάρχουν στη στέπα προτού βροντήξουν οι πυροβολισμοί; Ίσως δεν θα υπάρχουν καθόλου. Και τι ωραία είναι η άνοιξη! Και ο ουρανός και η θάλασσα και η στέπα τι χαρά και τι σαφήνεια έχουν τώρα! Και θα είμαι εκεί με τους Κοζάκους πάνω στο άλογο! Με αυτά τα όνειρα και αυτές τις ευχάριστες σκέψεις κοιμήθηκα δυνατά.

Ήθελα να αναχωρήσω στις 10 η ώρα το πρωί χωρίς βιασύνη. Και πού είχα να βιαστώ! Ήταν όμως πολύ νωρίς ακόμα όταν η πόρτα άνοιξε ξαφνικά με θόρυβο και ο Τροφίμοφ με ξύπνησε φωνάζοντας: «Σηκωθείτε, ευγένεια σας... Ο Άγγλος ήλθε!»

Πήδησα κάτω από το κρεβάτι μου και βγήκα έξω στο πρόστω.

Το φρούριο μας κτίστηκε πάνω στην απότομη και ανίσια πλαγιά της όχθης που κατεβαίνει στη θάλασσα: τα κτίσματα του νοσοκομείου και τα σπίτια των υπηρετών ήταν διασκορπισμένα εδώ και εκεί μέσα στα παλαιά πέτρινα τείχη με επάλξεις και γι' αυτό το ένα κτίριο δεν έκλεινε τη θέα στο άλλο. Η οικεία μου βρισκόταν στη μέση του βουνού και από το μικρό προστώ μου άνοιγε το ελεύθερο και πανέμορφο πανόραμα του πορθμού. Πολλές φορές κατά την ξεκούρασή μου συνέβαινε να κάθομαι σε αυτό και ατένιζα πολλή ώρα ονειροπωλώντας την μπλε λωρίδα της παραλίας του Καυκάσου. Ήξερα ότι εκεί βρίσκεται και το άθλιο Ταμάν που δόξασε ο Λέρμοντοφ. Και τι δεν σκεφτόμουν άλλοτε καθόμνος στο πρόστω του σπιτιού μου! Το Κερτς από το Γενικαλέ δεν φαίνεται καθόλου: είναι σκεπασμένο με τις στροφές της παραλίας. Στην κατεύθυνση του Κερτς όμως, δεξιά από την πόρτα μας, πάντα φαινόταν μακριά μια μικρή λωρίδα της ανοιχτής θάλασσας μεταξύ των δύο πιο σκούρων περιγραμμάτων των δύο

ακρών της γης – του Καυκάσου στα αριστερά και του Κερτς δεξιά. Συνήθως εκεί δεν υπήρχε τίποτα, τώρα όμως ακριβώς σε αυτό το φωτεινό διάστημα φαίνονταν μερικές μαύρες βούλες ή μύγες – δεν ξέρω πώς να το πω πιο σωστά. Ήταν τα πλοία του συμμαχικού στόλου.

Στο φρούριο πάλι άρχισε η αναταραχή. Έσπευσα να αποχαιρετήσω τους συναδέλφους μου. Ο επιτηρητής, ο πολύ προνοητικός Κ. Ντ-τς αναστατώθηκε πολύ. Ο αρχίγιατρος Β. Γ. Σ. αντίθετα αυτή τη φορά χαιρόταν πολύ για κάποιο άγνωστο λόγο, γελούσε, κοίταζε από τα κιάλια μου τα έδινε και μένα και παρά λίγο πηδούσε από τη χαρά του. Δεν ξέρω σε τι να αποδώσω αυτή τη χαρά του. Νομίζω ότι αυτόν όπως και μένα κατέπληξαν ευχάριστα ο εξαφνιασμός και η σοβαρότητα αυτής της περιπέτειας. Έζησε δεκατρία χρόνια συνεχώς σε αυτό το φρούριο. Και να, ξαφνικά αυτή η καταστροφή! Ο στρατός των συμμάχων και μπορεί και η μάχη. Και αυτός ήταν ένας άξεστος άνθρωπος και παμπόνηρος έως αφέλεια, καθόλου όμως φοβιτζιάρης, αλλά μάλλον παλικάρι.

Αποχαιρέτησα αυτόν και τους άλλους που πρόλαβα να βρω στην βιασύνη μου και πήρα δρόμο με την άμαξα μαζί με τον Ίτσκα, την ορντινάτσα και τις αποσκευές μου. Βγαίνοντας από την καστρόπορτα σε μικρό δρόμο του ελληνικού ψαροχωριού συνάντησα τον φρούραρχο και τον ανθυπολοχαγό πυροβολικού Τσε-τς ο οποίος ήταν αρχηγός των κανονιών του φρουρίου που έβλεπαν προς τη θάλασσα. Και εδώ υπήρχε η διαφορά: ο φρούρχος, ο αντισυναγματάρχης (ή ταγματάρχης – δεν θυμάμαι ακριβώς) του αποσπάσματος του στρατού ήταν πολύ συγκεχυμένος και σκυθρωπός, ενώ ο νεαρός Τσε-τς έλαμπε από τη χαρά ότι θα γίνουν μάχες και ότι αυτός είτε θα διακριθεί όχι λιγότερο από τον Σέγκολεφ στην Οδησσό⁹ είτε θα σκοτωθεί. Ακόμα και το χειμόνα μου έλεγε με πάθος ότι δεν θα φύγει από εδώ ζωντανός και ότι αν δεν θα καταφέρει να διώξει τον εχθρό θα τινάξει στον αέρα και τον εαυτό του και τους ασθενείς και όλους μας. «Στο διάολο! Στο διάολο και θα τινάξω στον αέρα όλους σας!» φώναζε χτυπώντας με γροθιά το τραπέζι. Και τώρα στο νεανικό κοκκινομάγουλο πρόσωπό του φαίνονταν ένας τόσο ειλικρινής ενθουσιασμός, ένα τόσο χαρούμενο θάρος που σκέφτηκα αποχαιρώντας τον: «Μα την αλήθεια είναι ικανός να το κάνει!» Με κοίταξε εκφραστικά και χωρίς λόγια άλλη μια φορά, έσφιγξε δυνατά το χέρι μου και χωρίσαμε. Ανέβηκα στην άμαξα και βγήκαμε στη στέπα.

B

Η απόσταση μέχρι το Κερτς από το Γενικαλέ, όπως είπα προηγουμένως, αποτελεί 12 βέρστια περίπου. Με την άμαξα οι τρεις μας με τις αποσκευές πηγαίναμε πολλή ώρα δίπλα στον πορθμό και δίπλα στους αμπελόκηπους που φυτεύτηκαν πάνω στην απότομη όχθη του. Πηγαίναμε νομίζω γύρω σε δύο ώρες αν όχι περισσότερο.

Και όσο πηγαίναμε χωρίς να ξεκολλήσουμε σχεδόν τα μάτια μας από εκείνο το φωτεινό μέρος, όπου και πριν, από το φρούριο φαίνονταν οι μαύρες μύγες, όσο δεν φτάσαμε στο Κερτς, όσο αυτό το πέραςμα προς τη Μαύρη θάλασσα δεν εξαφανίστηκε πάλι πίσω από τις στροφές της παραλίας, αυτές οι μύγες γίνονταν όλο και περισσότερες. Στο τέλος τις μετρήσαμε μάλλον γύρω στις είκοσι. Μερικές από αυτές ήταν πολύ μεγάλες, πολύ μεγαλύτερες από τις άλλες.

Ο πόλεμος, λοιπόν! Και σε μας είναι ο πόλεμος!

Χαιρόμουν όπως και ο γερο-γιατρός μας με τα κιάλια στα χέρια του και ο νεαρός πυροβολητής Τσε-τς που έλαμπε από το θαυμασμό του, διότι «μπορεί σε ακραία περίπτωση να μας τινάξει στον αέρα όλους μας στο διάολο!»

Ναι! Κι εγώ χαιρόμουν!.. Και όχι μόνο χαιρόμουν για κάτι... Ήμουν ακόμα και ευτυχισμένος θριαμβεύοντας στην εβραϊκή άμαξά μου!

Επί τέλους μπήκαμε στο προάστιο του Κερτς...

Ο εχθρικός στόλος δεν φαινόταν πια: εξαφανίστηκε πίσω από τις ψηλές παραλίες... Όλα φαίνονταν ήρεμα και ήσυχα... Ούτε πυροβολισμοί, ούτε θόρυβος, ούτε φωνές. Τα γνωστά σπιτάκια, χαρούμενα και περιποιημένα σε μια γραμμή και από τις δύο πλευρές του δρόμου. Οι κότες περπατούν και τσιμπούν όπως και πάντα... Καμία κίνηση, ούτε οι άνθρωποι φαίνονται καθόλου. Θυμάμαι ιδιαίτερα

⁹ Щеголев в Одессе

ένα μικρό σπίτι από σκουροκαφετείς καλής ποιότητας πέτρες. Δίπλα του φύτευαν οι ακακίες και κοντά σε αυτό το σπίτι και αυτές τις ακακίες περνούσε σφυρίζοντας και κρατώντας και τα δύο χέρια του στις τσέπες του πανταλονιού του ένας νεαρός ηλικίας 17 ή 18 ετών όχι περισσότερο. Τον προπεράσαμε και αυτός νομίζω δεν μας έδωσε καμία προσοχή. Το ντύσιμό του ήταν κάπως παράξενο: φορούσε μια ζακέτα και αυτή η ζακέτα και το παντελόνι του ήταν κίτρινου χρώματος με μαύρες ρίγες. Το συνηθισμένο παλιό πάνινο κασκέτο το φορούσε προς τα πίσω, πάνω στην κορφή του κεφαλιού του,. Περπατούσε πάλι τόσο ξένοιαστα και αδιάφορα, σφυρίζοντας, σαν να μην είχε συμβεί τίποτα. Όλη αυτή η ησυχία με κατέπληξε πολύ. Περίμενα να βρω αναταραχή, θόρυβο, κραυγές και είδα έναν άδειο, άφωνο, χωρίς ανθρώπους δρόμο όπου δεν συνάντησα κανένα εκτός από αυτόν τον ξυπόλυτο, με χοντρά χείλη σφυριστή свиcтyгнa με ριγάτο ντύσιμο. Γιατί ήταν έτσι, δεν το καταλαβαίνω μέχρι τώρα. Απορώ με αυτό ακόμα περισσότερο, διότι αυτό το προάστιο είχε να πάθει νωρίτερα από τα άλλα μέρη της πόλης από τα χτυπήματα των μπαλών σε περίπτωση της βίαιας εισβολής του εχθρικού στόλου στον όρμο του Κερτς. Μπορεί όμως έτσι γίνεται πάντα σε αυτές τις περιπτώσεις. Την πρώτη φορά στη ζωή μου είδα την πόλη που αναμένει τον βομβαρδισμό της από στιγμή σε στιγμή. Μπορεί οι κάτοικοι αυτού του προαστίου ακινητοποιήθηκαν από το φόβο για τη ζωή και την ιδιοκτησία τους και κάθονταν αμίλητοι στις οικίες τους μέσα στη υποτακτική αναμονή του τι θα γίνει.

Έπρεπε όμως κνα σκεφτώ και να φροντίσω για τον εαυτό μου και για τα πράγματά μου. Που να πάω; Που να μείνω; Που να αφήσω την ορντινάντσα μου με την βαλίτσα και διάφορους κόμπους; Όσο και ξένοιαστα έβλεπα τότε τη ζωή, όσο και βαθιά και ακαταμάχητη ήταν εκείνη την ώρα στην καρδιά μου η πεποίθηση ότι η πιο σημαντική από όλα είναι η ποίηση... (όχι βέβαια τα ποιήματα αλλά αυτή η πραγματική ποίηση της ζωής, αυτή η θαυμαστή πραγματικότητα που αξίζει να εκφραστεί με τα καλά ποιήματα), όσο και ιδεαλιστικός ήμουν εγώ εκείνο τον καιρό, θυμόμουν όμως, έστω και πολύ θαμπά ότι είχα σε έναν από τους κόμπους μου τη χλαίνα αξιωματικού με κουκούλα και με παλιό καστώρινο γιακά που ήταν πολύ χρήσιμη σε περίπτωση αν έπρεπε να διασώσω το ιδεαλιστικό σώμα μου, ενώ σε έναν άλλο κόμπο είχα πάλι κάτι χρήσιμο και στην βαλίτσα είχα μια ντουζίνα καθόλου άσχημα γνήσια ολλανδικά πουκάμισα με λεπτές (πολύ της μόδας τότε) πτυχές στο στήθος (σε εκείνο ακριβώς το στήθος όπου χτυπάει ακόμα η νεανική καρδιά του μελλοντικού – δεν ξέρω, στα αλήθεια, ποιανού αλλά πάντως ενός, ενός... πολύ αγαπημένου μου ανθρώπου!). Και τελικά εκτός από τη χλαίνα, εκτός από τις αναντικατάστατες εδώ μοσχοβίτικες αδιάβροχες μπότες της παραγωγής του κυρίου Μπριουνό, εκτός από τα ολλανδικά πουκάμισα με μικρές πτυχές και λεπτά κόλαρα μου με προσέδιδαν (στα δικά μου μάτια) τη μορφή του Απόλλωνα που βόσκει ταπεινόφρονα τα κοπάδια του βασιλιά Αδμήτου και ιδιαίτερα σε περιπτώσεις όταν αυτά τα κόλαρα φαίνονταν κάτω από τη χοντρή γκριζα φαρδιά στρατιωτική χλαίνα με παλικάρισμα ζώνη σατη μέση – εκτός από όλα αυτά μέσα στις αποσκευές μου στη μακρόστενη άμαξα του Ίτσκα υπήρχαν και άλλα πράγματα που ήταν ακόμα πιο ιδεαλιστικά και αγαπημένα για μένα. Ήταν τα χειρόγρατά μου: η αρχή του μυθιστορήματος «Το εργοστάσιο του Μπουλάβιν»¹⁰ που πριν από τρία χρόνια εγκρίθηκε από «τον ίδιο» τον Τουργκένιεφ (για μένα αυτός ήδη και τότε ήταν «ο ίδιος», ενώ για περισσότερους αναγνώστες έγινε έτσι πολύ αργότερα). Υπήρχε εκεί και ένα άλλο απόσπασμα – η περιγραφή ενός έρημου και όμορφου ρωσικού κτήματος ένα χειμωνιάτικο πρωί... «Τα παρθενικά χιόνια που έπεσαν τη νύχτα και πάνω στα αυτά φαίνονταν τα λεπτά και επιμελή ίχνη μιας αιμοβόρης νυφίτσας που βγήκε για κυνήγι την περασμένη νύχτα...». «Το ρόδινο σπίτι με πράσινα παραθυρόφυλλα κάτω από τη σκέπη των δύο τεράστιων ελάτων που είναι αειθαλείς και αεί σκυθρωποί γίγαντες»... Όταν το απήγγειλα στη Μόσχα στο σπίτι μιας κόμισσας εκείνη φώναξε: «*Quel magnifique tableau de genre!*»¹¹

Πώς μπορούσα τότε, όταν ήμουν 23 χρόνων, να μην φυλάξω αυτά τα χαρτιά, αυτά τα μην τελειωμένα και εκείνη την εποχή τόσο αγαπημένα ακόμα και ύστερα άκρως μισητά συγγράμματά μου;

¹⁰ «Το εργοστάσιο του Μπουλάβιν» («Булавинский завод»)

¹¹ Τι εκπληκτικός πίνακας του είδους! (γαλλ.)

Εκτός από τα χειρόγραφα και τα γιατρικά βιβλία που μου ήταν χρήσιμα ακόμα και στο στρατόπεδο για πληροφορίες υπήρχαν και άλλα πράγματα που ήταν ενδόμυχα για την ψυχή μου: ήταν η κασετίνα του παπού μου από συμίδα Καρελίας για τσάι και ζάχαρη – η κασετίνα που θυμόμουν από τότε που άρχισα να θυμάμαι τον εαυτό μου, ήταν η μεγάλη ωραία φωτογραφία της μητέρας μου. Ήταν ακόμα και η χρυσή λειψανοθήκη της οικογένειας, του γένους μας με τα λείψανα: είχε μορφή μιας μικρής τατράγωνης εικόνας, τα κομμάτια από λείψανα τοποθετήθηκαν κάτω από τις οπές πολύ όμορφου σχήματος σε κανονικές γραμμές και σκεπάστηκαν με το μαρκάσι. Αποχαιρετώντας με όταν έφευγα για πόλεμο η μάνα μου έρραψε αυτή την εικόνα μέσα στο μπλε βελούδο και με παρακάλεσε αγνώνοντας το μέγεθός της να την φοράει κάθε φορά που θα διακινδυνεύομαι. Αυτή τη φορά για κάποιον λόγο δεν σκέφτηκα να τη φορέσω, ύστερα όμως, μέσα στο στρατόπεδο, όταν ο εχθρός βρισκόταν σε απόσταση τότε 40 πότε 20 μόνο βέρστια όλο το καλοκαίρι την είχα μαζί μου. Με χαρά και ίσως ακόμα και με ενός είδους περηφάνεια θυμάμαι με τι δέος έβλεπα ακόμα και τότε αυτό το εκκλησιαστικό και οικογενιακό μας ιερό αντικείμενο. Μάλλον το «υποσυνειδητό» μου ήταν τότε καλύτερο, πιο ευγενέστερο και εξυπνότερο από το «συνειδητό» μου που χάλασε από τον φτηνό υλισμό της γιατρικής παιδείας μου!

Πού να τα κρύψω όλα αυτά μέχρι να πάω βιαστικά στην ηγεσία και να μάθω τι θα κάνω και για που θα με διατάξουν να κατευθυνθώ;

Αποφάσισα ότι το καλύτερο από όλα θα είναι να πάω όλα αυτά τα πράγματα στο διαμέρισμα του γνωστού μου που έμεινε στο Κερτς – στο νεαρό γιατρό Λ-ν. Υπηρετούσε στο επιτελείο του στρατηγού Βράνγκελ και αν είναι ακόμα στο σπίτι του θα μάθω αμέσως από αυτόν όλα που έπρεπε. Ζούσε στην κοντινή άκρη της πόλης, δίπλα στην έξοδο στον δρόμο της Θεοδωσίας, δίπλα στην ίδια την πύλη, όπου στους πέτρινους στύλους αλληλοκοιτάγονταν αυστηρά δύο πρασινοποί μπρούντζινοι γρύπες με σηκωμένες φτερούγες και τρομακτικούς, κυρτωμένους ράμφους. Πρόσφατα ακόμα διανυχτέρευα στο περιποιημένο και ευρύχωρο διαμέρισμά του, πέρασα μερικές ώρες κουβεντιάζοντας ευχάριστα μαζί του και αφού βγήκα τυχαία στον κήπο είδα για πρώτη φορά στη ζωή μου την ροδακιά που άνθιζε στον ύπαιθρο με ρόδινα άνθη. Μου προκάλεσε θαυμασμό.

«Ποιος είδε τη χώρα όπου ο πλούτος της φύσης ζωντανεύει δρύινα άλση και λιβάδια,

Όπου αστράπτουν χαρούμενα κυανά ύδατα χαϊδεύοντας τις πλούσιες όχθες;»

Δεν είχα δει ακόμα τη Νότια Παραλία και γι' αυτό το Κερτς μου φάνηκε τότε «πλούσιος νότος» και φανταζόμουν ότι και πράγματι εδώ «το φεγγάρι αστράπτει την γλυκειά ώρα της βραδινής ομίχλης!»

Φτάσαμε... Όλα ήταν ήσυχα... Η πύλη ήταν κλειστή. Την χτυπήσαμε...

«Ο γιατρός δεν είναι εδώ, έφυγε εδώ και πολλή ώρα στο στρατηγό!»

Τι ήταν να κάνουμε;

Πλήρωσα στον Ίσκα ενάμισυ ρούβλι όπως και συμφωνήσαμε. Αφού δυσαρεστήθηκε του έδωσα δύο γρίβνες¹² φιλοδώρημα όχι και πολύ ευχαρίστως, γιατί είχα λίγα χρήματα και ακόμα και αυτά τα δανίστηκα από τον επιτηρητή *смотрителя*. Διέταξα στην ορντινάντζα μου Τροφίμοφ να μείνει εκεί, στην αυλή και να περιμένει το μήνυμα και τη διαταγή μου που να πάει τα πράγματα και έφυγα βιαστικά... Πράγματι βιαζόμουν αλλά για που; Στο επιτελείο; Στο στρατηγό;.. Έτρεχα να βρω πού είναι το δικό μου Σύνταγμα Κοζάκων του Ντον 45 του ταγματάρχη Ποπόφ;.. Αχ, ομολογώ, όχι... Έτρεχα βιαστικά στο ξενοδοχείο του Δημητράκη. Πείνασα από τη χαρά μου, διότι μύρισε έστω και λίγο πόλεμος...

Για μεγάλα πράγματα χρειάζεται η ξεκούραση,

Ο ήσυχος ύπνος και το καλό δείπνο...

Το πρωί, για να πούμε την αλήθεια, δεν δεινίζουν, πίνουν όμως στο ξενοδοχείο του Δημητράκη καλό καφέ με εξαιρετικό γάλα και φράσκη «φραντζόλα»¹³ (δηλαδή άσπρο ψωμί στην γλώσσα μας).

Συν τοις άλλοις το ξενοδοχείο του Δημητράκη βρίσκεται πιο κοντά στην πλευρά από την οποία έρχονται οι σύμμαχοι και σε περίπτωση βομβαρδισμού θέλω να αντιμετωπίσω τον κίνδυνο και όχι να

¹² δύο γρίβνες *двугривенный*

¹³ Στο πρωτότυπο η ελληνική λέξη.

τον αποφύγω... Έπρεπε μόνο να φάω και να καπνίσω ένα πούρο... Και μετά ας πετούν οι βάλες και βόμβες... Δεν τις φοβάμαι πολύ.

Τελικά και το επιτελείο και ο στρατηγός βρίσκονται κοντά στον Δημητράκη, μόνο δύο βήματα: θα φάω, θα πω τον καφέ μου, θα καπνίσω το πούρο μου και στη δουλεία!..

Οι επίδομοι και ακόμα και οι αποκοπές δεν μου είναι κάτι ασυνήθιστο: εδώ και πολύ καιρό συνήθισα στα ζεστά ανθρώπινα αίματα. Αυτά δεν θα με φοβίσουν! Η ανία και η πρόζα – να τι με φόβιζε εκείνη την εποχή στην ανθρώπινη ζωή και όχι οι μπάλες, οι πληγές, τα αίματα... Στο Γενικαλέ μια φορά, κατά την αποκοπή της κνήμης από την απροσεξιά του νοσοκόμου που ξαφνικά χαλάρωσε υπερβολικά σταυρόξυλα στο μηρό του ασθενή, τα ζεστά αρτηριακά αίματα πετάχτηκαν πήδακες κατά το πρόσωπό μου και μπήκαν στο στόμα μου... Τα έφτυσα απλώς και συνέχισα την εγχείριση...

Να, πώς είμαι! Η πείνα είναι ακαταμάχητη, έχω όρεξη για καφέ!.. Στου Δημητράκη, λοιπόν!

Ο Δημητράκης είναι πατριώτης... Τι είναι στην πραγματικότητα δεν το γνωρίζω – Έλληνας, Ιταλός ή κάποιος Σέρβος... Είναι κοντούλης, ζωϊρός, ευγενικός, πονηρός, το πρόσωπό του είναι όπως σε διάφορες γελοιογραφίες, αταίριαστο στο σώμα του – μεγάλο, μακρόστενο, με μεγάλη μύτη... Δεν τον καλούν μόνο Δημητράκη (επειδή είναι Ντμίτρι Ιβάνοβιτς), αλλά και Γκβαριόρι και ακόμα και Μολτσάνοβιτς («Σιωπηλόπουλο» ... και στην πόλη λένε ότι αυτός είναι έτσι και έτσι... Εγώ όμως ξέρω μόνο ότι ήταν πολύ περιποιητικός μαζί μου και πάντα χαιρόταν με τον ερχομό μου, ότι το ξενοδοχείο του είναι καθαρό, τα φαγητά είναι νόστιμα και ξέρω ακόμα ότι του χρωστάω εδώ και πολύ χρόνο 13 ρούβλια σε ασήμι που δεν είμαι σε θέση να του τα επιστρέψω... (Πώς μπορούσα να του δώσω 13 από τα 5 και μισό που είχα στο πορτοφόλι μου;) Και ακόμα και τον καφέ μου θα πρέπει να του πληρώσω... Θα δούμε!

Ο Δημητράκης με υποδέχεται με ανοιχτές αγκαλιές. Το πρόσωπό του είναι χαρούμενο. Είναι ντυμένος στο σπίτι του: φορούσε την καφετή, γνωστή μου αλμαβίβα¹⁴ άμεσα πάνω στο καθαρό πουκάμισο. Δεν βιάζεται να ντυθεί και με περιφρόνηση και γέλιο μιλάει για τους συμμάχους.

«Την αποβίβαση, λένε, επιχείρησαν ανόητοι! Μα τι μπορούν να καταφέρουν!..», φωνάζει.

«Την αποβίβαση; Την αποβίβαση στο Καμίζ-Μπουρούν; Σε 15 βέρστια από την πόλη;..»

Αυτό με κατέπληξε και όλη η ροή των σκέψεών μου άλλαξε ξαφνικά την πορεία της...

Σκέφτηκα αμέσως ότι σε περίπτωση της αποβίβασης πρέπει να βρίσκομαι στο σύνταγμα Κοζάκων του Ντον υπ' αριθμό 45 στο οποίο με διόρισε ακτά την παράκλησή μου ο στρατηγός Βράνγκελ.

Αισθανόμουν ότι θα μου ταίριαζε περισσότερο και θα ευχαριστιόμουν περισσότερο από το να μείνω στην πόλη αν την βομβάρδιζαν από τον στόλη που θα εισέβαλε στον όρμο. Ό,τι μπορούσα να σκοτωθώ δεν το σκεφτόμουν καν, διότι ευφρανόμουν υπερβολικά και μια ανίκητη από το λογικό διαίσθησή μου έλεγε συνέχεια, ότι δεν θα πεθάνω νωρίς έχοντας προορισμό να κάνω ακόμα κάτι στη ζωή μου (τι συγκεκριμένα δεν το ήξερα ακόμα ο ίδιος). Δεν σκεφτόμουν το δικό μου θάνατο, σκεφτόμουν όμως τους άλλους – τους τραυματίες: ήξερα ότι οι γιατροί στο Κερτς υπάρχουν λίγοι και αρκεί να εμφανιστώ στο επιτελείο ή να βρω τον συνάδελφό μου, τον γιατρό Λ. Για να με αφήσουν στην πόλη για να κάνω επιδέσμους και αποτομές που ήξερα να κάνω άφοβα και καλά. Αν όμως έγινε η αποβίβαση, αν ο στρατός των συμμάχων έρχεται στο Κερτς δια στερίας, μπορεί να συμβεί (που να το ξέρω!) το σύνταγμα του Ντον υπ' αριθμό 45 να πολεμήσει στον κάμπο και τότε και το καθήκον και το φιλότομο και η δίψα δυνατών αισθημάτων – το καθετί με καλούσε εκεί, το καθετί με έκανε να επιθυμώ να βρίσκομαι στο σύνταγμα. Πόσους μαχητές είχε το απόσπασμά μου, θα πολεμήσουμε ή όχι, μπορεί να δωθεί η μάχη στην στέπα μπροστά στην πόλη που είναι ανοιχτή από την ξηράς – όλα αυτά ούτε τα ήξερα τότε, ούτε τα θυμούνται...

Το μόνο που ήξερα ήταν, πρώτον, ότι πείνασα φοβερά και, δεύτερον, έπρεπε μόλις χορτάσω να σπεύσω στο επιτελείο...

Κι άρχισα βιαστικά να πίνω στου Δημητράκη τον ωραίο καφέ του με παχειά κρέμα γάλακτος και να τρώω άσπρο ψωμί.

¹⁴ αλμαβίβα альмавива

Ο Δημητράκης ήταν συνέχεια χαρούμενος και κεφάτος. Περπατούσε πέρα-δóθε με την καφετιά αλμαβίβα του από την τραπεζαρία στο ανοιχτό μπαλκόνι και από το μπαλκόνι πάλι στην τραπεζαρία, κάπνιζε ήσυχα το τσιγκάρο του, γελούσε με τους συμμάχους, απέρριπτε τη δυνατότητα της αποβίβασης, έλεγε ότι «από το φόβο έρχονται οι υπερβολές», έλεγε και ξανάλεγε: «αυτοί δεν θα τολμήσουν! Αυτοί στα περίχωρα της Σεβαστούπολης ακόμα από το περασμένο φτεινόπωρο πολεμούν συνέχεια και σκοτώνονται».

«Ας πούμε ότι ο Γάλλος είναι τολμηρός, έλεγε μεταξύ άλλων. Ας πούμε ότι είναι πολύ επιτήδειος... Θα προλάβει δύο βόλτες να χτυπήσει με τη λόγχη του, ενώ ο Ρώσος μόνο μία φορά αλλά καλή».

Άνοιγε απότομα την αλμαβίβα του και παρίστανε και τον Γάλλο και το Ρώσο...

Άκουγα όμως το θόρυβο έξω στο δρόμο να αυξάνεται...

Οι άμαξες όλο και πιο συχνά βροντούσαν περνώντας δίπλα στο ξενοδοχείο...

Πέρασε ένα απόσπασμα ιππικού...

Ήθελα να πεταχθώ στο μπαλκόνι, αλλά ο Δημητράκης πήρε ένα μικρό τραπεζάκι και μια μικρή καρέκλα, τα έβγαλε στο μπαλκόνι, τα τοποθέτησε εκεί και διάταξε στην υπηρέτριά του, μια νεαρή Ελληνίδα να μου φέρει και έναν άλλο καφέ.

«Μη βιάζεστε, μου είπε ήσυχα και ευγενικά. Πιέστε το με το τσιγκάρο σας – θα σας το δώσω καλό... Πίστεψτε μου: δεν θα έρχουν εδώ από ξεριά... Αυτή είναι μάλλον η ψευδής φήμη στην πόλη... Αν όμως αρχίσουν οι πυροβολισμοί από τα πλοία, θα πάτε ολοταχώς στο στρατηγό και θα του πείτε: «Είμαι παρών, εξωχότατε, και εις τας διαταγάς σας».

Εγώ ο ίδιος που πεινούσα ακόμα ήθελα να πιω μέχρι το τέλος καθώς πρέπει και το δεύτερο φλιντζάνι άριστο καφέ μου με αυτό το ωραίο τσιγάρο και συμφώνησα με τον ξενοδόχο. Με την πρώτη βόμβα, με τον πρώτο πυροβολισμό θα σηκωθώ από την καρέκλα μου, θα τρέξω στον αρχηγό μου και θα του πω: είμαι παρών!

Κάθισα άραγε στο μπαλκόνι και σαν κύριος κάπνισα το τσιγκάρο μου.

Μόνο ένα πράγμα με ένοιαζε: ήταν κρίμα της καινούργιας στολής μου, δεν ήταν για να επιδένω με αυτή τραυματίες και αιμόφυρictους: την έβγαλα και έβαλα επάνω μου την κανονική στρατιωτική χλαίνα. (Δεν είναι μάλλον πολλοί που γνωρίζουν ότι εκείνη την εποχή ακολουθώντας το παράδειγμα και τη διαταγή του ίδιου του Αυτοκράτορα Νικολάου Πάβλοβιτς όλοι οι αξιωματικοί, όλοι οι γιατροί και όλοι οι δημόσιοι υπάλληλοι του πολεμικού υπουργείου φορούσαν στρατιωτικές χλαίνες από τη χοντρή γκριζα τζόχα: ήταν πολύ άνετο, οικονομικό και όμορφο).

Άλλαξα και κάθισα ευδαιμόνα στο μπαλκόνι του ξενοδοχείου. Η ευδαιμονία μου όμως δεν κράτησε πολλή ώρα.

Ενώ πότε-πότε δίπλα μου έτρεχαν κάπου γρήγορα οι ελαφριές άμαξες, τραβιόντουσαν τα κάρρα, καβαλίκευαν ανά διαστήματα οι Κοζάκοι συνέχισα να πίνω τον καφέ μου και να καπνίζω ονειροπολώντας ακόμα και το τι ωραία θα ήταν αν αυτή τη στιγμή θα άρχιζαν να πέφτουν δίπλα σε αυτό το ξενοδοχείο οι οβίδες, οι βόμβες και οι μπάσλες κι εγώ θα είχα δικαίωμα ως ιδιώτης και καλλιτέχνης να βλέπω από το μπαλκόνι όλο αυτό τον τραγισμό, να παρατηρώ χωρίς να αποφεύγω τον κίνδυνο και ο ίδιος αυτή τη σελίδα της σύγχρονης ιστορίας που ξετυλίχτηκε ξαφνικά σε ένα ενδιαφέρον σημείο. Να είμαι άφωνα παρών και να παρατηρώ φιλοσοφικά...

Ωραία είναι αυτή η σελίδα! Όχι μόνο από την ιστορία της ανθρωπότητας αλλά και από τη δική μου ζωή. Οι βόμβες πετούν κι εγώ βλέπω!

Κάθομαι και σκέφτομαι – είμαι φιλόσοφος! Δεν φοβάμαι – είμαι στωικός! Καπνίζω – είμαι Επικούρειος!..

Αλλά η ευδαιμονία μου δεν διήρκησε πολλή ώρα.

Αριστερά στο δρόμο πάλι χτύπησαν δυνατά οι τροχοί. Καβαλίκευε σχεδόν ολοταχώς μια ταχυδρομική άμαξα με τρία άλογα. Και πίσω από αυτή άλλη μια.

Στην πρώτη άμαξα καθόταν ο ίδιος ο στρατηγός Βράγκελ, πίσω από αυτόν έτρεχαν οι υπασπιστές του... Πίσω από αυτούς ένα απόσπασμα Κοζάκων.

Μόλις πρόλαβα να πεταχτώ όρθιος στο μπαλκόνι μου και να απονέμω τιμή. Ο στρατηγός με κοίταζε από κάτω προς τα πάνω και μου αντάμειψε μια υπόκλιση. Πρόλαβα να παρατηρήσω ότι το γεμάτο στρογγυλό πρόσωπό του ήταν ολόησυχο.

Πού πάει;... Με κάρρο ή με ταχυδρομική άμαξα; Έξω από την πόλη... Γιατί; Μήπως όντως έγινε η αποβίβαση... Όχι, δεν είναι αστείο πράγμα!

Παράτησα τον καφέ μου χωρίς να τον τελειώσω. Ο Δημητράκης έτρεξε κάτω στο δρόμο και αμέσως έμαθε από κάποιον την αλήθεια. Όταν γύρισε πίσω το πρόσωπό του άλλαξε: έγινε σοβαρό και προβληματισμένο.

«Πράγματι έγινε η αποβίβαση, είπε σύντομα. Ο διάβολος να τους πάρει! Ο στρατηγός πήγε, λένε, στην πυροβολαρχία Πάβλοβσκαγια.

Αποφάσισα να βρω όσο γίνεται πιο γρήγορα κάποιον από την ηγησία ή τουλάχιστο να βρω άλλο για να πάω πάση θυσία στο σύνταγμα του Ντον μου.

Άφησα τη στολή μου σε προστασία του Δημητράκη και του είπα ότι θα πάω να βρω τον γιατρό Λ. ή κάποιον άλλον του επιτηλείου και μετά θα περάσω από αυτόν και θα πάρω στη στολή μου ή θα στείλω να την πάρει την ορντινάντζα μου. Για κάθε ενδεχόμενο τον αποχαιρέτησα και του είπα:

«Και τι κάνουμε με 13 ρούβλια που σας χρωστάω;»

«Δείξτε μου το πορτοφόλι σας», είπε ο Δημητράκης.

Άνοιξα το πορτοφόλι μου: μέσα ήταν 5 ρούβλια και κάτι ψιλά.

«Τι να κάνουμε, λοιπόν; φώναξε γενναιόδωρα ο Δημητράκης. Αυτή τη στιγμή έχετε ανάγκη από χρήματα ο ίδιος... Δεν πειράζει! Μην ανησυχείτε: αν δώσει ο Θεός θα ξαναβρεθούμε...»

(Και πράγματι σε ενάμισι χρόνο περίπου συναντηθήκαμε πάλι και κλείσαμε τους λογαριασμούς μας.)

Τον ευχαρίστησα και αποχαιρετηθήκαμε. Μόλις βγήκα από το ξενοδοχείο έπεσα πάνω σε μια καλή άμαξα: πήδησα πάνω της και έτρεξα πάλι προς την Πύλη Θεοδοσίας στο διαμέρισμα του γιατρού Λ., από τον οποίον μπορούσα να μάθω όλες τις χρήσιμες πληροφορίες.

Πρώτα απ' όλα έπρεπε να μάθω τι να κάνω, πού να βρεθώ και για πού με καλεί η υπηρεσία μου.

Και εκτός από τα άλλα κι η ορντινάντζα με τα πράγματά μου έμεινε εκεί, στον γιατρό.

Από τη στιγμή που κάθισα στην άμαξα και ξεκίνησα αισθάνομαι ένα κενό στη μνήμη μου. Δεν υπάρχει η σύνδεση των αναμνήσεων που υπήρχε μέχρι τώρα.

Θυμάμαι, π.χ., πως τρέχω με ελαφριά άμαξα πίσω από τον γιατρό Λ. Θυμάμαι ότι δεν τον βρήκα στο σπίτι του, αλλά δεν θυμάμαι ούτε την ορντινάντζα ούτε τα πράγματά μου... Τρέχουμε με την άμαξα κάπου πίσω από το δρόμο τραντάζοντας! Στο δρόμο πάλι ησυχία, αφωνία, ηρεμία.

Τραντάζουμε... Πυροβολισμοί δεν ακούγονται καθόλου. Ξαφνικά ακούστηκε τρομερή βροντή... σαν ένα δυνατό υπόγειο χτύπημα.

Θέλω να σταματήσω τον αμαξά.

«Στάσου! Τι είναι αυτό;»

Σταματήσαμε... Όλα ήταν πάλι ήσυχα και ξαναρχίσαμε να τρέχουμε πάλι.

Ύστερα έμαθα ότι ήταν η έκρηξη στην πυροβολαρχία Πάβλοβσκαγια που προστάτευε την είσοδο στον όρμο του Κερτς από τη Μαύρη θάλασσα.

Την τίναν στον αέρα οι δικοί μας ώστε ο στρατός των συμμάχων που πράγματι αποβιβάστηκε εκείνο το πρωί σε απόσταση 15 βέρστιων από την πόλη στο παραθαλάσσιο αγρόκτημα του κ. Ολίβ, Καμίζ-Μπουρούν, να μην επωφεληθεί από τα κανόνια μας.

Να που έτρεχε με την ταχυδρομική άμαξα ο στρατηγός Βράνγκελ κάτω από το μπαλκόνι του ξενοδοχείου, όπου βολεύτηκα τόσο ανεξάρτητα και ονειροπωλικά με το τραπεζάκι, το τσιγκάρο και τον καφέ μου!

Ο στρατηγός που όπως μου φάνηκε έριξε μόνο μία ματιά επάνω μου μού θύμισε αυτό το περιστατικό αργότερα. Τον Ιούνιο τον παρακάλεσα να μου από δημόσιο ταμείο έναντι του μισθού μου προκαταβολή 50 ρούβλια σε ασήμι για τον εφοπλισμό μου.

«Άφησα, εξωχότατε, την καινούρια στολή μου στο Κερτς την ημέρα της αναχώρησης...»

Ο στρατηγός με διέκοψε και είπε χωρίς όμως να θυμώσει καθόλου:

«Ιδού και το πράγμα... Και η στολή σας θα ήταν εν τάξει αν δεν πίνατε τότε στο μπαλκόνι τον καφέ σας.

Και απευθυνόμενος στον παρόντα αξιωματικό του επιτελείου πρόσθεσε:

«Να φανταστείτε, όλα μέσα στην πόλη είναι άνω-κάτω... Πηγαίνω στην πυροβολαρχία Πάβλοβσκαγια κι αυτός ο κύριος κάθεται με τσιγκάρο πάνω στο μπαλκόνι και πίνει τον καφέ του! Έτσι και έχασε το ντύσιμό του».

Τα χρήματα όμως διέταξε να μου τα δώσουν. Παρ' όλα αυτά δεν έκανα καινούργια στολή και ξόδεψα τα χρήματα για κάποιες υποτιθέμενες νεανικές ανάγκες, ενώ όλο τον υπόλοιπο χρόνο του πολέμου τον πέρασα και τον υπηρέτησα με στρατιωτική χλαίνα.

Αυτό που μου έκανε εκείνη την μέρα την πιο μεγάλη εντύπωση ήταν ότι περνώντας τόσο γρήγορα κάτω από το δρόμο ο στρατηγός κατάλαβε – μάλλον από το χρώμα – ότι καθόμενος στο μπαλκόνι του ορόφου είχα στο ποτήρι μου ακριβώς καφέ με κρέμα γάλακτος και ούτε τσάι, ούτε μπίρα ούτε κρασί.

Έτσι και είπε: «Ο κύριος πίνει τον καφέ του!»

Όλα αυτά όμως ειπώθηκαν μετά από δύο μήνες. Και τώρα τι συνέβη;

Γ.

Ακουστήκε μια στιγμή η βροντή και σώπασε. Έτρεχα κάπου τραντάζοντας πάνω στην άμαξα από το καλτερίμια. Προς τα πού – δεν το ξέρω, δεν το θυμάμαι. Θυμάμαι όμως ότι ήμουν συνέχεια αναστατωμένος και συνέχεια επίσημα ήσυχος και έτοιμος για όλα.

Έτρεχα πάνω σε γρήγορο άλογο,

Και μια ήσυχη συμπόνεια σώπαινε μέσα μου.

Ύστερα αυτό το γρήγορο άλογο και αυτός ο παληκαράς-αμαξάς εξαφανίστηκαν, χάθηκαν σαν μέσα στον ύπνο. Το πως τον πλήρωσα, πως κατέβηκα στη μέση ενός μεγάλου εμπορικού δρόμου δεν το θυμάμαι καθόλου. Στάθηκα στη μέση του δρόμου με δύο γνωστούς μου αστούς – τον χοντρό Ιλίν και τον μπρούντζινο Μαλτέζο γιατρό Κρόκκο.

Ο Ιλίν ήταν ο ίδιος δυστυχημένος Ιλίν που ύστερα από μερικά χρόνια σκοτώθηκε στον Καύκασο από το μαχαίρι ενός δολοφόνου Κιρκάσιου τη στιγμή που πετάχτηκε να υπερασπιστεί τον ηγέτη του, τον πρίγκιπα Γκαγκάριν. Ο πρίγκιπας Γκαγκάριν τραυματίστηκε θανάσιμα και αυτός.

Δεν θυμάμαι τι ήταν ο Ιλίν στο Κερτς: μάλλον δημόσιος υπάλληλος ειδικών υποθέσεων στο πλευρό του δημάρχου, τον γνώρισα το χειμώνα σε μια από τις σπάνιες ελεύσεις μου στο Κερτς και τον αγάπησα πολύ για την έξυπνη συζήτησή του στη λέσχη.

Ίσως και άφησα τον αμαξά μου να φύγει γιατί είδα τον Ιλίν και χάρηκα.

Ο χοντρός συνομιλητής μου όμως τώρα ήταν φοβερά αναστατωμένος και εν θερμώ άνοιγε τα χέρια του μπροστά στον γιατρό Κρόκκο που με τα χέρια του σταυρωμένα στο στήθος και το τεντωμένο μπροστά ξυρισμένο ενεργικό πηγούνι στεκόταν σιωπηλός έναντί του.

Έμαθα από αυτούς ότι την πυροβολαρχία Πάβλοβσκαγια την τίναξαν στον αέρα, ότι ο στρατός της αποβίβασης κινείται από το Καμίζ-Μπουρούν, ότι ο στόλος από στιγμή σε στιγμή θα μπει στον όρμο και ότι και οι δύο τους, όπως κι εγώ, δεν έχουν με τι να φύγουν από το Κερτς.

Μου είπαν επίσης ότι ο εχθρός έχει μάλλον δεκαπέντε χιλιάδες περίπου καλό στρατό, ενώ εμείς ούτε δεν μπορούμε να μαζέψουμε από τις γύρω περιοχές ούτε τις τέσσερις, ότι την ενημέρωση από το γενικό επιτελείο για την αναχώρηση του αποβιβαστικού αγήματος των συμμάχων την έλαβαν πολύ αργά κ.λ.π.

«Εμείς όμως, εμείς τι θα κάνουμε τώρα! φώναζε ο Ιλίν κατακόκκινος από την αναστάτωση του. Που να πάμε; Ή να τρέξω με τα πόδια, ή να παραδωθώ αιχμάλωτος... Καταστράφηκα!.. Όλα τα πράγματά μου πρέπει να χαθούν εδώ... Είναι τρομερό...», έλεγε με απελπισία και θυμό.

Κι ο γιατρός Κρόκκο του απάντησε κρατώντας όπως και πριν τα χέρια του σταυρωμένα στο στήθος και όπως και πριν κοιτάζοντας με βλέμμα γεμάτο σημασία μια αυτών μια εμένα:

«Et moi? Et moi? Je suis Maltais! Anglais me pendrons... Ils me pendrons. Soyez sur, qu'ils me pendrons!...» (Κι εγώ; Είμαι Μαλτέζος! Οι Άγγλοι θα με κρεμάσουν... Θα με κρεμάσουν. Να είστε σίγουροι: θα με κρεμάσουν! (γαλλ.)).

Αλλά ο καλός Ιλίν μπήκε και στην κατάστασή μου... Τους είπα:

«Κύριοι μου, είστε και οι δύο σας αστικοί και αυτή τη στιγμή δεν έχετε πλέον καθόλου υποχρεώσεις. Εγώ όμως είμαι στρατιωτικός γιατρός και πρέπει να βρίσκομαι στο τάγμα μου – το τάγμα του Ντον υπ' αριθμό 45. Πρέπει να σπεύδω εκεί επειδή με καλεί η συνείδησή μου και όχι μόνο λόγω αυτοσυντήρησης... Που βρίσκεται δεν το γνωρίζω... Τη διαταγή την έλαβα μόνο εχθές. Είναι φυσικά κάπου μέσα στη στέπα, πίσω από το Κερτς. Αλλά με τι μέσο θα φτάσω εκεί...

«Είναι αλήθεια, είπε ο Ιλίν. Πηγαίνετε γρήγορα στην καγκελαρία του δημάρχου: μπορεί να σας βρουν μια ταχυδρομική άμαξα... Αμφιβάλλω όμως, αμφιβάλλω...»

«Bah! Des chevaux de poste! (Μπα! Ταχυδρομικά άλογα! (γαλλ.)), φώναξε ο Κρόκκο. Ou sont – ils – ces chevaux de poste... maintenant?... Voyons, courage jeune homme! Courage! (Που είναι τώρα αυτά τα ταχυδρομικά άλογα;... Κουράγιο, νεαρέ! Κρατήσου! (γαλλ.)).

Τους αποχαιρέτησα και πήγα σχεδόν τρέχοντας στην καγκελαρία του δημάρχου που δεν ήταν μακριά.

Εκεί πέρασα ελάχιστη ώρα. Εννοείται, ο Κρόκκο είχε δίκαιο: τι άλογα να υπήρχαν! Τι δρομολόγια! Τι φύλλα πορείας!.. Όλα ήταν άνω-κάτω. Είδα στιβάδες χαρτιά στα γραφεία, είδα τους υπαλλήλους να τρέχουν πέρα-δόθε με κατατρομαγμένα πρόσωπα. Δεν πρόλαβα νομίζω να ρωτήσω τίποτα όταν μπήκε ο συνταγματάρχης Αντονόβιτς που είχε θέση του δημάρχου (απουσία του άρρωστου πρίγκιπα Γκαγκάριν, του πατέρα του νυν εταίρου του υπουργού εσωτερικών).

Η εμφάνιση του συνταγματάρχη Αντονόβιτς με κατέπληξε εξαιρετικά. Γνωριζόμασταν από πριν: έχει έρθει μια φορά και στο Γενικαλέ για επιτήρηση των δωματίων του νοσοκομείου μας και το πρόσωπό του μου άρεσε πολύ – ήταν λεπτό, ενεργικό και ευχάριστο. Αυτός μου άρεσε επίσης επειδή ήταν ο μόνος από τους πολεμικούς αρχηγούς που επισκέφτηκαν το νοσοκομείο μας που ήξερε να διαβάσει όχι χειρότερα από μας, τους γιατρούς, τις λατινικές επιγραφές στις πινακίδες των κλινών των στρατιωτών: «Pneumonia», «Hydrops» κ.λ.π.

Τότε όμως η έκφραση αυτού του συμπαθητικού για μένα προσώπου ήταν χαρούμενη, ενώ τώρα... Τώρα το πρόσωπό του ήταν τόσο θλιμμένο και αναστατωμένο που εξεπλάγην...

Εξεπλάγην επειδή ο ίδιος ήμουν τόσο εύθυμος και ήσυχος και έτοιμος σαν με κάποιον ενθουσιασμό για καθετί τόσο τρομαχτικό όσο και ευχάριστο που απόρρησα: «Τι έπαθε; Μήπως προσποιείται; Γιατί αυτός που είναι τόσο έξυπνος και μορφωμένος στρατιωτικός δεν χαίρεται σαν εμένα ότι η ζωή μας βγήκε έξω από τη συνηθισμένη κανονική τάξη και την πορεία της!.. Μα είναι τόση ευδαιμονία!.. Περίεργο!..»

Βέβαια, δεν υπήρχε εδώ τίποτα περίεργο.

Ήμουν καλά επειδή δεν είχα ούτε οικογένεια ούτε περιουσία στο Κερτς, ούτε παραμικρή ευθύνη, ούτε αρχείο, ούτε εξουσία μέσα στην πόλη...

Μπορούσα να πω εκείνη τη στιγμή: «Omnia mecum porto!» (Όλα τα δικά μου μαζί μου φέρνω (λατ.)). Ούτε στην υπηρεσία μου εκείνη την ημέρα δεν ανήκα σε κανέναν: στο Γενικαλέ η αποστολή μου τελείωσε από χτες, σύνταγμα του Ντον δεν άρχισε ακόμα...

Μπορούσε να συγκριθεί η κατάστασή μου με την κατάσταση του δημάρχου που αιφνιδιάστηκε με την εισβολή; Τώρα, στα πενήντα μου, καταλαβαίνω τι ένιωθε τότε ο στρατ. Αντονόβιτς, ενώ τότε ακόμα και του είχα παράπονο στην καρδιά μου που δεν ένιωθε εξίσου με μένα τον άφωνο λυρικό ενθουσιασμό.

Για να ησυχάσω τη συνείδησή μου τον ρώτησα όμως τι έπρεπε να κάνω και πως να φύγω από το Κερτς στο σύνταγμα Κοζάκων μου. Στα βάθη της ψυχής μου, ομολογώ, ότι δεν με ένοιαζε νομίζω να προλάβω το σύνταγμά μου ή να μην το προλάβω και να μείνω στο Κερτς.

Ο στρατ. Αντονόβιτς μού είπε το ίδιο ό,τι μού είπαν ο Ιλίν κι ο Κρόκκο: «Που να σας βρούμε άλογα;... Αν θέλετε φύλλο πορείας θα σας το δώσουμε... Αλλά δεν θα βρείτε τώρα κανένα ταχυδρομικό άλογο!»

Έφυγα χωρίς φύλλο πορείας και γύρισα σκεπτικός πάλι στον κύριο δρόμο, όπου μόλις μίλησα με τον Ιλίν και τον Κρόκκο. Δεν στέκονταν πλέον στη θέση τους και γενικώς ο δρόμος, θυμάμαι, ήταν ήδη σχεδόν άδειος. Όλα τα καταστήματα ήταν κλειστά. Αρχισα ήδη να αναρωτιέμαι: «Μήπως να γυρίσω πίσω στο Γενικαλέ με τα πόδια; Οι ασθενείς είναι πολλοί και οι γιατροί χωρίς εμένα μόνο τρεις. Μπορεί τα πλοία των συμμάχων αφού μπήκαν στον όρμο του Κερτς θα πλεύσουν πιο πέρα από τον Κιμμερικό πορθμό θα θελήσουν να βομβαρδίσουν το Γενικαλέ και το φρούριό μας με τα προάστια του που μοιάζει με θλιβερή και απόμερη, σαν λησμονημένη από όλο τον κόσμο και ως προς τον τρόπο των κατοίκων του τόσο απλό και άχρωμο θα λάμπει ξαφνικά μέσα στις αχτίδες της δόξας! Θα είναι τρόμος και χαρά, θα είναι θάρρος και φόβος, θα είναι αίμα και αυταπάρηση, θα είναι σεμνότητα και μεγάλα ανδραγαθίες.

Να πάω στο φρούριο με τα πόδια. Δώδεκα βέρστια μόνο που γνωρίζω τόσο καλά. Τα είχα ξαναπεράσει τόσες φορές. Σχεδόν συνέχεια από τον γιαλό του πορθμού, αριστερά θα είναι η στέπα, δεξιά, δίπλα στη θάλασσα οι αμπελώνες. Είναι τελείως διαφορετικό από το να ψάχνω το σύνταγμα του Ντον από την άλλη πλευρά του Κερτς, μέσα στην απέραντη στέπα που δεν την γνωρίζω καθόλου, χωρίς κανένα γνώρισμα που θα ήξερα...».

Τη στιγμή που άρχισα να το σκέφτομαι είδα ξαφνικά μπροστά μου έναν άλλο γνωστό. Ήταν ο πρίγκιπας Χαμζάγεφ, Κικάσιος, αξιωματικός στη ρωσική υπηρεσία. Τον ήξερα ακόμα στα παιδικά μου χρόνια. Ήμασταν μαζί ευελπίδες στις αρχές της δεκαετίας του '40 στην Αγία Πετρούπολη, στο Σύνταγμα των Ευγενών, αλλά σε λίγο με πήραν από εκεί, ενώ ο πρίγκιπας Χαμζάγεφ τελείωσε εκεί όλες τις σπουδές και τώρα υπηρετούσε στο σύνταγμα ουσάρων του Σαξ-Βαϊμάρης που όπως και το δικό μου σύνταγμα του Ντον 45 βρισκόταν κάπου εκεί, έξω από την πόλη, στη μεγάλη στέπα, στο δρόμο προς τη Θεοδοσία. Ο Χαμζάγεφ φορούσε την κερκασική στολή και την παπάχα. Στο εκφραστικό, ξερό, λίγο παρδαλό, αρκετά αυστηρό και ταυτόχρονα ευχάριστο πρόσωπο φαίνεται σε μια πλευρά η μεγάλη ουλή από μια σπαθιά. Αυτή τη σπαθιά δεν του έδωσε σε μια από τις μάχες δίπλα στη Σεβαστούπολη ένας εχθρικός πολεμιστής αλλά ο δικός μας Ρώσος καβαλάρης κατά λάθος. Ο Χαμζάγεφ του φώναξε: «Στάσου! Τι έπαθες! Είμαι δικός μας, ο Ρώσος!»

«Σας ξέρουμε, τους Ρώσους!», απάντησε ο μαχητής και το χτύπησε με το σπαθί στο πρόσωπο.

Ο Χαμζάγεφ αποφάσισε ήδη να αμυνθεί αλλά εκείνη τη στιγμή έφτασαν οι συμπολεμιστές του καβαλάρη που παρασύρθηκε και τον σταμάτησαν. Τον αιματόφριχτο πρίγκιπα πήγαν στο σταθμό επίδεσης και την άλλη μέρα ο μαχητής που τον τραυμάτισε ήλθε να του συστήσει συγγνώμη. Προσπάθησε να αποκτήσει την συγχώρεση μόνο με το περιστατικό που δεν ξέρει ακόμα καλά διάφορες «μορφές» καθώς και με το ότι «λένε ότι εκείνοι έχουν πολύ κόσμο που ξέρει τα ρωσικά». Ο πρίγκιπας φυσικά τον συγχώρεσε και ύστερα διηγείτο ευχαρίστως αυτή την ιστορία της ουλής του.

Χωρίσαμε με τον Χαμζάγεφ στην Αγία Πετρούπολη όταν ήμασταν ακόμα αγόρια 13-14 ετών και ξαναβρεθήκαμε μόνο εδώ στο Κερτς, στην άλλη άκρη της Ρωσίας νέοι άνδρες και πολεμιστές – ένας γιατρός και ένας αξιωματικός.

Ο Χαμζάγεφ μού άρεσε πολύ και με χαρά πετάχτηκα να τον υποδεχτώ εξηγώντας σε αυτόν το αδιέξοδο της θέσης μου: ο λόγος γινόταν για ένα μόνο άλογο της ιππασίας. Για τα πράγματά μου, για την ορντινάντζα μου στην αυλή του γιατρού Λ., για την καινούρια στολή μου στο ξενοδοχείο του Δημητράκη – για όλα αυτά ξέχασα παντελώς εν όψει της γενικής αναταραχής που άλλαξε ξαφνικά σε εκπληκτική αφωνία!

«Άλογο; Έχετε ανάγκη από άλογο ιππασίας. Σταθείτε, καλέ, μια στιγμή. Βρήκα κάπως για τον εαυτό μου. Κι εγώ βρέθηκα εδώ τυχαία και ήμουν στην ίδια θέση, όπως εσείς τώρα. Περιμένετε, θα κάνω μια προσπάθεια».

Και με πήγε αμέσως σε κάποια μεγάλη πύλη μέσα στο τείχος. Το κτίριο δεν το θυμάμαι. Το μόνο που θυμάμαι είναι το τείχος και η γερή πύλη.

Ο Χαμζάγεφ χτύπησε.

Από την πύλη βγήκαν έξω δύο αξιοπρεπείς Τάταροι, πνευματικά πρόσωπα, με σκούρα καφετή ρούχα και άσπρα σαρίκια. Μίλησαν δύο λεπτά με τον πρίγκιπα και ο πρίγκιπας μού άπλωσε το χέρι του και είπε με συμπόνεια: «Δεν έχουν πια ούτε ένα ελεύθερο άλογο... Αλλιώς θα το έδιναν. Το τελευταίο

μου δίνουν, τι να κάνουμε, γιατρέ, δεν φταίω εγώ. Να σωθείτε όπως ξέρετε κι εγώ τώρα πρέπει να φύγω από εδώ».

Είδα τον Χαμζάγεφ να ξαναπηγαίνει πάλι στην πύλη μεταξύ των δύο αυτών των άσπρων σαρικών και ... τι ήταν να κάνω ... έμεινα πάλι μόνος μου βαθιά συλλογισμένος αλλά παρ' όλα αυτά ευτυχισμένος στην καρδιά μου. Πήγα στη θάλασσα. Η προκυμαία ήταν κοντά. Στεκόμουν στο πεζόδρομο δίπλα στα νερά, κοίταξα στον γαλάζιο όρμο, τα πλοία που συσσωρεύτηκαν αριστερά, τον γνωστό πορθμό που μια φαρδιά λωρίδα έφευγε μακριά προς το Γενικαλέ.

Όλα ήταν ήσυχα και όμορφα. Ο ήλιος του Μαΐου έλαμπε, η θάλασσα ήταν λεία.

Αριστερά φαίνονταν κατά μήκος της κυρτωμένης παραλίας τα κτίρια της καραντίνας και τα σπιτάκια εκείνου του περιποιημένου προαστείου από το οποίο μπήκα άλλοτε давеча με την ελεφριά άμαξα του Ίτσκα με τις δικές μου (τόρα παρατημένες) αποσκευές.

Στεκόμουν μπροστά σε αυτόν τον ήσυχο γαλάζιο και όπως φαινόταν ειρηνικό όρμο και σκεφτόμουν. Τι σκεφτόμουν;

Σκεφτόμουν πάντως – το θυμάμαι καλά – χωρίς την ένταση της σκέψης, χωρίς καμία σκοτεινή απόχρωση, χωρίς καμία ανησυχία. Ήμουν συνέχεια το ίδιο καλά – όχι! Ήμουν ακόμα καλύτερα από πριν, τώρα η «πολιτική» συνειδήσή μου ήταν πιο ήσυχη. «Άλογο δεν υπάρχει και το δρόμο στο σύνταγμα δεν τον γνωρίζω».

Αν πάω τώρα πίσω στο Ενικαλέ μπορώ να μην ξεφύγω την αιχμαλωσία. Που είναι τώρα ο εχθρός; Που είναι αυτό το χωριό του κ. Ολίβ Καμίζ-Μπουρούν όπου βρίσκεται το αποβιβαστικό άγημα;.. Και τι είναι 15 βέρστια για το στρατό – που να το ξέρω; Μπορεί να είναι πολύ λίγο για το στρατό! Τι σημασία έχει; Και η μέρα είναι τόσο ωραία! Και η θάλασσα λάμπει τόσο, λάμπει τόσο ειρηνικά και γιορταστικά. Και γιατί να μην ταξιδέψω στο εξωτερικό για «δημόσιο» γαλλικό, τούρκικο ή αγγλικό λογαριασμό; Ίσως δεν θα μου κάνουν κάποιο μεγάλο κακό, μπορεί και να μου δώσουν κάπου και δουλειά ως σε γιατρό. Και θα προσπαθήσω – ναι θα το κάνω, θα το κάνω – να είναι ευγενικός και να τους αρέσω. Θα δω δύο πρωτεύουσες για τις οποίες αλλιώς μπορώ (από την έλλειψη των μέσων) μόνο να ονειροπωλώ και να διαβάζω στα βιβλία. Θα τις δω και μάλιστα υπό εξαιρετικές συνθήκες – την Βασιλεύουσα, την ιερά πόλη των μωαμεθανών, θα δω ίσως το Παρίσι – la capitale du monde (την πρωτεύουσα του κόσμου (γαλλ.)), θα δω τα μεγάλα μνημεία του παρελθόντος, τη Notre-Dame, το προάστειο Σεν-Ζερμέν, θα δω τον Jardin des Plantes (Βοτανικό κήπο (γαλλ.)), με τους πίθηκους που αγαπώ τόσο πολύ. Θεέ μου! Μα είναι ωραίο! Όλο γίνεται για το καλύτερο! Και τέλος πάντων δεν είμαι ένας μάχιμος αξιωματικός για τον οποίον είναι αίσχος να παραδωθεί αιχμάλωτος χωρίς έσχατης ανάγκης... Δεν παραμένω από την δειλία μου... Μπορεί και ο αιχμάλωτος να διακινδυνεύει... Είναι στρατιωτικός γιατρός... Η πατρίδα έχει μεγαλύτερη ανάγκη από αξιωματικούς... Αυτοί είναι πιο χρήσιμοι σε αυτό τον καιρό: να σκοτώνεις και να σκοτώνεσαι είναι πιο σίγουρο από το να θεραπεύεις και να σώζεις. Στη μάχη δεν υπάρχει η αυταπάτη: όσο περισσότερους έχουμε δικούς μας θαρραλέους πολεμιστές τόσο περισσότερους ξένους θα σκοτώτσουμε και θα διώξουμε. Και η γιατρική; Εκτελούσα το χρέος μου στο νοσοκομείο όπως μπορούσα αλλά δεν πίστευα και πολύ στο σοβαρό αποτέλεσμα των τότε γιατρικών μας έργων. Και τα άρθρα του Ν. Ι. Πιρογκόφ στην «Πολεμική γιατρική συλλογή» μου άρεσαν πολύ διότι μέσα τους φαινόταν συχνά σημαντικός σκεπτικισμός. Αγαπούσε ίσως την επιστήμη αλλά δεν πίστευε σε αυτήν τυφλά και απόλυτα... και αν αυτός, ο Πιρογκόφ, ο μεγάλος χειρουργός, έτσι σκέφτεται, τι σημαίνει τότε η δική μας μοίρα του χρήσιμου. Τι σημασία έχει ένας νέος και όχι πολύ έμπειρος στρατιωτικός γιατρός... Οι γιατροί σαν εμένα είναι τόσο πολλοί... Έχω όμως μέσα μου κάτι άλλο: είναι μελλοντικός μυθιστοριογράφος... Θα μείνω αιχμάλωτος και ύστερα θα γράψω μεγάλο μυθιστόρημα «Ο Πόλεμος και ο Νότος»... Ο πρωταγωνιστής μου θα είναι νέος Ασπρομάλλης; Όχι, ένας «chatain» (καστανός (γαλλ.)), σαν εμένα... Όχι όμως στρατιωτικός γιατρός... Με μαύρη με κόκκινο σειρήνη στολή με μακρά φύλλα και το τρίγωνο καπέλο...

Όχι, θα είναι ούσαρος... Ένας νιούτσικος ούσαρος, "chatain", με γαλάζιο ουγγρικό χιτώνιο... Λίγο γυναικοπρεπής και ακόμα και φοβιτσιάρης στην αρχή λόγω του εγωισμού του... Αλλά στον πόλεμο θα αποδειχθεί θαρραλέος... Τον παίρνουν! Ναι, βέβαια... Είναι καλό!.. Αλλά η τιμή της υπηρεσίας επιβάλλει να τρέχω έστω και με τα πόδια από εδώ... Η τιμή, η τιμή!.. Και το μυθιστόρημα;... Και ο ίδιος ο μεγάλος Γκαίτε είπε, αν δεν κάνω λάθος...

«Αν έχασες το χρήμα (ή την περιουσία) σου, δεν έχασες τίποτα. Αν έχασες την τιμή σου, απέκτησε τη δόξα και θα σου συγχωρεθούν τα πάντα. Αν όμως έχασες το θάρρος σου, το πνεύμα σου, όλα έχασες»...

Που όμως είναι άλογο!.. Που είναι άλογο;.. Όμως να τι έχει σημασία – η μητέρα!

Τη μητέρα μου την αγαπούσα πολύ, την λυπόμουν και την σεβόμουν πολύ.

Η είδηση για την άλωση του Κερτς και του Γενικαλέ θα διαδοθεί γρήγορα σε μας. Ζω ακόμα; Που είμαι; Πως να της στείλω όσο γίνεται πιο γρήγορα ένα γράμμα που θα λέει ότι ζω, είμαι καλά και ακόμα και είμαι τρελά ευτυχισμένος, επειδή υπάρχουν οι περιπέτειες...

Να πάω και να πω σε κάποιον τολμηρό Γάλλο στρατηγό: «Mon general, j' ai une bien bonne mere en Russie... Une mere bien noble et bien tendre (Στρατηγέ μου, έχω πολύ καλή μητέρα στη Ρωσία... Μια μητέρα που είναι πολύ ευγενική και πολύ τρυφερή (γαλλ.)). Επιτρέψτε μου να της στείλω ένα γράμμα από τις εμπροσθοφυλακές μας»... Θα δεχθεί όμως ο στρατηγός να στέλνει απεσταλμένο για ένα και μόνο γράμμα;

Και θυμήθηκα πόσο σκληρά κατηγορούσα έναν από τους μεγαλύτερους αδελφούς μου που ήταν πολύ αγαπημένος από τη μητέρα μου κι αυτός γιατί δεν φρόντιζε ποτέ να μας ειδητοποιεί για τον εαυτό του και της έγραφε τότε, όταν είχε ανάγκη από αυτήν, από την βοήθεια της, από τα χρήματά της κ.λ.π. Είναι φρικτό! Από το φρούριο της έγραφα τακτικά και μάλιστα πολλές φορές ζόριζα τον εαυτό μου...

Και τώρα, αν δεν θα φύγω και θα μείνω αιχμάλωτος, πόσο θα υποφέρει μέχρι να λάβει το πρώτο γράμμα μου. Ακόμα και άθελά μου να μοιάζω με αυτόν τον αδελφό μου, με αυτόν τον τιποτένιο και ανόητο αδελφό μου μού ήταν επώδυνο και αισχρο... Τώρα είναι οι αρχές του Μαΐου, σε μας, στο Κουντίνοβο έχει ακόμα δροσιά ίσως... Αυτή τώρα ίσως βρίσκεται στον κήπο με το μαύρο τούρκικο σάλι της και με την ομπρέλα...

Έβλεπα πέρα από χιλιάδες και κάτι βέρστια το γκρίζο με μαύρα λουλουδάκια καλοκαιρινό φόρεμά της από μουςιλίνα, το ευγενές και αυστηρό προφίλ της, τη μεγάλη μύτη της με μικρό κύρτωμα, την στρογγυλή ελίτσα αριστερά στο πηγούνι, το μεγαλοπρεπές περπάτημα και το σκεπτικό ύφος της.

Να τι ήταν φρικτό!

Και αυτή η σκέψη για τη μητέρα μου, μόνο αυτή η σκληρή σκέψη προκάλεσε σύγχυση στη φωτεινή μου διάθεση σε όλο εκείνο το παράξενο πρωί.

Προκάλεσε σύγχυση μόνο για μια στιγμή... Ναι... Ο ήλιος όμως έλαμπε τόσο χαρούμενα στις μόλις φανερές λεπτές ροές του ήσυχου κόλπου και ο γνωστός πορθμός που ήταν τόσο ακίνητος και όλο και πιο κυανός έφευγε στην γνωστή απομάκρυνση. Και τους ήχους δεν τους θυμάμαι καθόλου: μπορεί και να υπήρχαν αλλά δεν τους θυμάμαι.

Ήμουν όλο περισολλογή και ενατένιση.

Ξαφνικά πίσω μου ακούστηκε το ποδοβλητό του αλόγου στα καλτερίμια. Στράφηκα: πίσω μου στάθηκε στάθηκε ένας Κοζάκος του Ντον – αδύνατος, άσχημος, με κόκκινα μουστάκια, χωρίς λόγχη, μόνο με ένα σπαθί. Πήγαινε από πίσω του ένα άλλο άλογο χωρίς καβαλάρη και ακόμα και χωρίς μαξιλάρι πάνω στη σέλλα, αλλά μόνο με μια ξύλινη βάση της σέλλας – το «αρτσάκ» όπως, από ότι θυμάμαι το έλεγαν αυτοί, οι Κοζάκοι.

Η μοίρα!.. Ναι, η μοίρα. Στις επωμίδες του υπήρχε αριθμός... Αυτός ο αριθμός ήταν 45.

Έκπληκτος από αυτό το περιστατικό στράφηκα εσπευσμένα σε αυτόν και ρώτησα:

«Είσαι, λοιπόν, από το σύνταγμα 45 του συνταγματάρχη Ποπόφ... Από πού άραγε ήλθες με αυτό το άλογο που περισσεύει;»

«Από το Γενικαλέ, απάντησε ο Κοζάκος. Εχθές το βράδυ πήγα από το στρατόπαιδο τον άρρωστο σύντροφό μου... Έχει πυρετό. Τη νύχτα πέρασα εκεί, τώρα πηγαίνω το άλογό του πίσω στο σύνταγμα».

«Και το μαξιλάρι από τη σέλλα που είναι;»

«Το κράτησε για τον εαυτό του».

Ήθελα να πω και κάτι άλλο, αλλά ξαφνικά από αριστερά, από την πυροβολαρχία της καραντίνας ακούστηκε μια δυνατή κανονιά, μετά άλλη μία και μια μπάλα και μετά από αυτή μία άλλη πέρασε μισό όρμο και χτύπησε τη θάλασσα σηκώνοντας μεγάλα κύματα.

Η πυροβολαρχία έβγαζε καπνούς και οι δύο μας κοιτάζαμε άφωνοι... Και να, από δεξιά, από την απέναντι πλευρά, ακριβώς απέναντι από την καραντίνα, από πίσω του υψηλού γκρεμνού, όπου υπήρχε η είσοδος στα ανοιχτά της θάλασσας ήσυχα και μεγαλοπρεπώς βγήκε το πρώτο εχθρικό ατμόπλοιο. Δεν ήταν μεγάλο. Στον ιστό του κυμάτιζε η πολύχρωμη σημαία της Μεγάλης Βρετανίας.

«Να και ο Άγγλος μπήκε, εξωχότατε!», είπε ήσυχα ο Κοζάκος μου.

Από την πυροβολαρχία ακούστηκε άλλη μια βολή, και μετά άλλη μία... Οι μπάλες δεν κατάφεραν να φτάσουν...

Ο «Άγγλος» δεν συγκατετέθηκε να απαντήσει. Έβγαλε τούφες άσπρο ατμό και στάθηκε χωρίς να πυροβολήσει. Πίσω από αυτόν εμφανίστηκε ένα άλλο τεράστιο μεγαλοπρεπές πολεμικό πλοίο... Η πυροβολαρχία μας σώπασε.

Στεκόμουν σαν μεγεμένος και έτρωγα με τα μάτια και με την ψυχή μου αυτά τα αγγλικά πλοία από τα οποία ίσως με κοίταζαν κάποιοι Τζέιμς, Τζον, Ουόλτερ που μου ήταν τόσο αγαπημένοι, τόσο ευχάριστοι και τόσο φιλικοί από τα μυθιστορήματα του Ντίκενς και του Ουόλτερ Σκοτ.

Μπορεί και είναι ντυμένοι με κόκκινες στολές... κι είναι τόσο όμορφοι, νέοι, σαν κι εμένα... ερωτευμένοι...

Και... Αχ, πόσο ανόητος είμαι!.. Να το πω; Τους είμαι ακόμα και ευγνώμων αφάνταστα που μου προκάλεσαν αυτά τα δυνατά αισθήματα... Αλλά το χρέος, αλλά η τιμή, η μητέρα!..

«Άκουσέ με, εσύ, Κοζάκε, δώσε μου αυτό το άδαιο άλογο... Διορίστηκα γιατρός στο δικό σας σύνταγμα 45 του Ποπόφ... Θα πάω εκεί μαζί σου...»

«Πώς όμως, εξωχότατε; Το άλογο δεν είναι δικό μου, αλλά του συντρόφου... Ο αρχηγός της εκατοντάδας μας τι θα πει;...».

«Θα σου πει «ευχαριστώ» που τους έφερες τον γιατρό, να είσαι ήσυχος... Κι εγώ σου δίνω ένα ρούβλι...»

Συμφώνησε, πήδησα αμέσως στο ξύλινο «αρτσάκ»... Κατευθυνθήκαμε κατ' ευθείαν εκεί, απ' όπου ήταν να έλθει διά στεριάς ο εχθρός. Τον ρώτησα:

«Που πάμε, λοιπόν; Όχι σε εκείνη την πύλη...»

«Όχι, απάντησε. Από εκεί είναι πιο μακριά: για το απόσπασμά μας είναι πιο κοντά από εδώ».

Και πήγαμε μέσα από την πόλη απ' ευθείας κατά τους συμμαχούς.

Σε λίγο μας έφτασε με τροχασμό ένας άλλος Κοζάκος από το ίδιο σύνταγμα και ενώθηκε μαζί μας. Αυτός ήταν με πλήρη στολή και με την λόγχη του.

Άλλος κόσμος, περαστικοί που θα πήγαιναν πεζοί ή με κάποιο μέσο εκτός από τους τρεις μας, ούτε δίπλα στην προκυμαία, ούτε στους δρόμους, ούτε στην έξοδο δεν υπήρχαν καθόλου. Είτε ίσως δεν υπήρχαν, απλώς δεν θυμάμαι κανέναν. Αν και υπήρχαν οι άνθρωποι, τους έδωσα τόσο λίγη σημασία μέσα στην παραφροσύνη μου που δεν πρόσεξα κανέναν.

Ο όρμος δεν φαινόταν πια πίσω από τα σπίτια και σε λίγο βγήκαμε στην πλατεία, ανοιχτή πράσινη στέπα.

Τώρα που η συνείδηση δεν μπορούσε πια να με τυραννάει δεν μου έμεινε τίποτα άλλο παρά να νιώθω την ευδαιμονία.

Και ήμουν ευδαίμων με μια ευδαιμονία που δεν την γνώριζα πριν. Όλες οι χαρές μου που έζησα στη Μόσχα και όλες οι άλλες που έζησα πριν ήταν χειρότερες από αυτήν!

Δ.

Πόση ώρα πηγαίναμε μέσα στη στέπα κατ' ευθείαν προς το αποβιβαστικό άγημα του εχθρού, δεν το θυμάμαι. Αριστερά, πολύ κοντά μας ήταν η απότομη όχθη της Μαύρης θάλασσας, ο ορίζοντας από αυτή την πλευρά ήταν σαν κομμένος και εκτός από τον ουρανό, πίσω από αυτή την κοντινή σε μας άκρη δεν θα φαινόταν τίποτα αν την ίδια στιγμή ακριβώς δεν θα έρχονταν με άφωνη εκφραστικότητα επάνω μας οι κορυφές των μεγάλων ιστών των πολεμικών πλοίων του εχθρού.

Σίγουρα στην ακίνδυνη επιτυχία τους κινούνταν τα συμμαχικά πολεμικά πλοία χωρίς πυροβολισμούς πίσω από αυτή την άκρη, τόσο κοντά μας, δεν βλέπαμε όμως ούτε τα ίδια τα πλοία,

ούτε οι μπλε Γάλλοι, ούτε οι κόκκινοι Άγγλοι που βρίσκονταν αυτή τη στιγμή επάνω τους αλλά μόνο οι κορυφές των μεγάλων ιστών.

Τις μετρούσαμε και το πόσες μετρήσαμε δεν το θυμάμαι.

Αισθανόμουν την αγαλλίαση... Όχι, δεν το λέω σωστά!.. Τώρα αισθανόμουν ακόμα ασύγκριτα μεγαλύτερη αγαλλίαση από εχθές στην πόλη!...

Δεξιά μας τραβιόταν ατέλειωτα μακριά η λοφώδης πράσινη, καταπράσινη στέπα... Στον γαλανό ουρανό δεν υπήρχε ούτε συννεφάκι... Οι κορυδαλλοί της Κριμαίας όλο τραγουδούσαν και τραγουδούσαν, όλο τραγουδούσαν και τραγουδούσαν πετώντας όλο κπιο ψηλά... Ήταν πάμπολλοι και τα χόρτα στη στέπα ήταν πολύ φρέσκα, τα χόρτα του Μαΐου που δεν κιτρίνισε καθόλου από τις ζέστες, ψηλά, ευωδάτα, πυκνά...

Η φύση και ο πόλεμος! Η στέπα και το κοζάκικο άλογο ιππασίας! Τα νιάτα μου, τα νιάτα μου και ο καθαρός ουρανός!..

Οι κορυδαλλοί, αυτοί οι κορυδαλλοί, αχ, Θεέ μου! Και μπορεί ακόμα μπροστά μου ο κίνδυνος και οι ανδραγαθίες!..

Όχι! Ήταν κάποια αποθέωση της ευδαιμονίας. Ούτε ο ίδιος το καταλαβαίνω τώρα τι ήταν αυτό...

Οι ιστοί δεν φαίνονταν πια από αριστερά...

Πηγαίναμε συνέχεια με μεγάλο βηματισμό χωρίς βιασύνη και όλο στην ίδια κατεύθυνση, αλλά οι Κοζάκοι μου δεν ήταν μάλλον τόσο ήσυχοι σαν εμένα... Προσεχτικά και άφωνα κοιτούσαν μακριά μπροστά τους... Και τελικά ο ένας είπε στον άλλον:

«Κοίταξε, αυτό είναι το πεζικό τους...»

«Ναι, απάντησε ο άλλος. Το πεζικό τους...»

Κοιτούσα κι εγώ μπροστά μου εκεί που έδειχναν αυτοί, κατ' ευθείαν στην πλευρά του Καμίζ-Μπουρούν και φαινόταν ότι εκτός από το πράσινο – τα χόρτα και τα χόρτα – δεν υπήρχε εκεί τίποτα... Ήξερα όμως ότι τα δικά μου «φοιτητικά», πολιτικά μου μάτια δεν μπορούν να συγκριθούν με τα οξυδερκή μάτια των παιδών του «μαχητικού Ντον»! Έπρεπε να τους πιστέψω ότι εκεί, κάπου μπροστά μας μπορεί και σε δέκα βέρστια πιθανόν – αλλά μπορεί και πιο κοντά – κινείται το εχθρικό πεζικό...

Τελικά, δεν ξέρω ή πράγματι είδα κάτι με την υπόδειξή τους ή μόνο το φαντάστηκα ότι βλέπω κάτι, αλλά έχω την εντύπωση ότι έμειναν τώρα θαμπα στη μνήμη μου κάτι σαν δύο-τρεις στενές σκοτεινές λωρίδες μακριά στην πράσινη στέπα...

Οι Κοζάκοι με έπειθαν ότι είναι οι εχθρικές φάλαγγες που κινούνται από το Καμίζ-Μπουρούν προς το Κερτς.

Τελικά ένας από τους Κοζάκους (αυτός που δεν ήταν πλήρως οπλισμένος και μου παρέδωσε το άλογο που περίσσευε) είπε: «Τώρα πρέπει να αυξήσουμε τροχασμό».

«Κράτα πιο δεξιά, είπε ο άλλος. Μπορεί να έχουν και ιππικό. Ποιος τους ξέρει!»

«Μα είναι μακριά, παρατήρησα. Μπορούν να μας πιάσουν;»

(Από το μυαλό μου πάλι πέρασε η ιδέα να ταξιδέψω για δημόσιο λογαριασμό στην Κωνσταντινούπολη και την Γαλλία. Τώρα η συνείδησή μου σώπαινε: μαζί με τους Κοζάκους, χωρίς κανέναν αυθόρμητο ρομαντισμό θα πιανόμουν αιχμάλωτος. Σε τι έφταιγα; Μπορεί ακόμα και να τραυματιστώ κατά δίωξη, ελαφριά, βέβαια, πολύ ελαφριά!.. Θεός ελέησον! Και η τιμή διατηρήθηκε και όλα τ' άλλα!)

«Μπορούν να μας πιάσουν;», ρώτησα.

«Αν τρέξουν καμιά δεκαριά ή εικοσαριά άνθρωποι με καλά άλογα θα μας πιάσουν και ακόμα μπορεί και να μας σκοτώσουν, απάντησε ένας Κοζάκος και πρόσθεσε απευθυνόμενος στο σύτροφό του: Βάλε και άλλο τροχασμό!»

Έπρεπε να υπακούσω και ξαφνικά «τρέξαμε» πολύ γρήγορα με τροχασμό στρίβοντας όλο και πιο δεξιά, μέσα στη στέπα και φεύγοντας από τη θάλασσα πλησιάζοντας τον δρόμο από τον οποίο ο στρατός μας έπρεπε να αποχωρεί προς τη Θεοδοσία.

Τρέχαμε και τρέχαμε με τροχασμό δεν θυμάμαι πόση ώρα: η άκρη του ουρανού στην κοντινή ακτή εξαφανίστηκε εδώ και πολλή ώρα πίσω μας και εδώ και πολλή ώρα βρεθήκαμε περικυκλωμένοι από παντού από τη θάλασσα του πράσινου της στέπας.

Οι Κοζάκοι ησύχασαν επίσης και ακόμα και θέλησαν να αφήσουν τα άλογα να ξεκουραστούν και κατέβηκαν από αυτά. Κατέβηκα κι εγώ, παρέδωσα το άλογό μου στον Κοζάκο και ξάπλωσα στη γη.

Τα χόρτα εδώ ήταν όλα ψηλά, πυκνά, όλα ευωδάτα σαν φαρμακευτικά και τα περισσότερά τους μαζεμένα σε θάμνους και μεταξύ αυτών των θάμνων υπήρχαν τα κενά που ήταν σκεπασμένα με κάτι μικρά χορταράκια: σε ένα από αυτά τα κενά ξάπλωσα και έμεινα λίγο ξαπλωμένος. Ούτε θυμάμαι καλά αν κάπνιζα. (Μπορεί τότε ξέχασα μέσα στον ενθουσιασμό μου ότι καπνίζω, μπορεί – δεν θυμάμαι τώρα.) Θυμάμαι όμως πολύ καλά, π.χ., ότι ξαπλωμένος έκοβα δίπλα μου μυρωδάτα χόρτα και τρίβοντάς τα στα χέρια μου προσπαθούσα να θυμηθώ από την εμφάνιση και τη μυρωδιά τους αν είναι κάποιο γνωστό μου χρήσιμο βότανο, αυτό το θυμάμαι.

Θυμάμαι επίσης πολύ καθαρά τι ακριβώς σκεφτόμουν εκείνη την ώρα. Εδώ ακριβώς την ώρα της πρώτης ξεκούρασής μου την πρώτη φορά εκείνο το πρωί εύκολα και χωρίς κόπο ασχολήθηκα με το «αντανάκλαστικό», συνειδητοποίησα τις αισθήσεις μου με πλήρη σαφήνεια!..

«Αχ, πόσο χαίρομαι! Έλεγα στον εαυτό μου. Η φύση και η πολεμική ζωή!.. Τι μπορεί να είναι καλύτερο!.. Και είμαι όντως εγώ; Είμαι εκείνος ο αρρωστιάρης και χλωμός φοιτητής, πάντα συγχυσμένος και ταραγμένος που τόσα χρόνια τον ήξερα στη Μόσχα; Αυτός ο ακατάπαυστα κάτι σκεπτόμενος νέος που είναι τόσο άρρωστος και στην ψυχή και στα νεύρα του που ακόμα και η αγάπη (η αληθινή, δυνατή αγάπη, η παλιά από το χρόνο και ευτυχισμένη) ακόμα και αυτή δεν μου έδινε τόσο φωτεινές και τελείως καθαρές στη χαρούμενη ησυχία στιγμές!..

Να που όντως ταιριάζει να θυμηθείς τα λόγια του Καραμζίν: «Θυμάμαι ενθουσιασμούς (στη Μόσχα) αλλά δεν θυμάμαι την ευτυχία!» Εδώ, σε αυτή την απομάκρυνση από όλους τους δικούς μου, στην απομάκρυνση από τα βιβλία, την λογοτεχνία, τη Μόσχα, την πατρίδα (που είναι όμως αγαπημένη για κάποιο λόγο), σε αυτή την απλή, υγιή, πρωτόγονη ζωή θα είμαι ευτυχισμένος, είμαι ευτυχισμένος και τώρα έως την γαλήνη του παραδείσου. Ακόμα και ο πόνος από την ξύλινη σέλλα χωρίς μαξιλάρι πάνω στην οποία πήγαινα τώρα με τροχασμό μόνο ενδυναμώνει την άφωνη ευτυχία μου. Και μπορώ έστω και λίγο να ισάζομαι με αυτά τα παιδιά της στέπας, με αυτούς τους κενταύρους του Ντον. Και ακόμα περισσότερο: αυτοί οι δύο κάθονται στα μαξιλάρια κι εγώ όχι. Είμαι εγώ; Εγώ; Και πώς – απορρώ – πώς το αξιώθηκα;... Θεέ μου!

Έτσι χαιρόμουν ξαπλωμένος στα χόρτα και οι κορυδαλλοί όπως και πριν χτυπιόντουσαν μέσα στον καθαρό ουρανό και όπως και πριν τραγουδούσαν δυνατά και μόνο εμένα όλο μου φαινόταν μια άλλη μελωδία και όχι η δική μας, της Καλούγκας. Έτσι μου φαινόταν.

Έπρεπε όμως να βιαστούμε και σε λίγο ξεκινήσαμε πάλι. Εδώ θα σταματήσω λίγο σε ένα ψυχολογικό ζήτημα που με ενδιαφέρει. Γιατί από την ίδια τη στιγμή που ο Δημητράκης Μολτσάνοβιτς με την αλβαβίβα του με υποδέχτηκε στο ξενοδοχείο κοροϊδεύοντας τους συμμάχους που «είναι ανόητοι, δεν θα τολμήσουν να κάνουν αποβίβαση!» και μέχρι το τέλος αυτής της πρώτης ξεκούρασής μας στη στέπα θυμάμαι όλα αρκετά συνεχόμενα, ενώ μετά από αυτά και μέχρι και τη δύση του ήλιου αυτή την ημέρα η ροή και η σαφήνεια των «αναμνηστικών» (να το πω έτσι) αντιλήψεών μου χάνονται και σβήνουν. Όλο είναι αποσπάσματα και αποσπάσματα... Τα κενά μεταξύ των αναμνηστικών εικόνων και αισθήσεων είναι άδεια μέχρι και το βράδυ, μέχρι εκείνη την ώρα όταν βολευόμασταν με τους Κοζάκους για διανυχτέρευση στις εμπροστοφυλακές μέσα στη στέπα. Αυτές οι προετοιμασίες πάλι με εντυπωσίασαν και έμειναν στη μνήμη μου καλύτερα από πολλά άλλα πράγματα.

(Προσκαλώ το φίλο μου ψυχολόγο Π. Ε. Αστάφιεφ να διαβάσει τη συνέχεια και να εξηγήσει «γιτί είναι έτσι»... Έχει σε όλα παρόμοια πράγματα έτοιμες απαντήσεις που μου αρέσουν να τις ακούω και μολονότι δεν καταλαβαίνω από αυτές ούτε μισές τρέφω πάντα ελπίδα στα «λόγια του δασκάλου»!)

Πότε ανεβήκαμε στα άλογα, πώς ξεκινήσαμε, δεν το θυμάμαι και γενικώς δεν θυμάμαι καθόλου τους δύο συνοδοιπόρους μου από εκείνη τη στιγμή δίπλα μου. Δεν βλέπω πια τα πρόσωπα και τις μορφές τους. Και να τι είναι που βλέπω: δεν είμαστε πια οι τρεις αλλά περισσότεροι από είκοσι άτομα Κοζάκοι και όλοι είμαστε του δικού μου συντάγματος 45 πηγαίνουμε με βηματισμό στη στέπα όλο και περισσότερο προς τη δύση, κι εγώ πηγαίνω μαζί τους. Ο αρχηγός μας είναι ένας νεαρός αξιωματικός του Ντον με μικρά σκοτεινά μουστάκια και αρκετά πονηρή και ευχάριστη έκφραση του προσώπου. Πηγαίνουμε, επάνω μας έρχεται ένα τεράστιο κοπάδι ωραία κριμαϊκά πρόβατα... και μαζί του ο βοσκός.

Κάποιος ρωτάει: «Ποιανού είναι το κοπάδι;»

Κάποιος άλλος απαντάει: «Του Μπαγκέρ».

Ήξερα από πριν αότι ο Μπαγκέρ είναι τιμητικός πρόξενος της Ισπανίας στο Κερτς, ο άνθρωπος που, όπως φαίνεται, εμπορεύεται και είναι πλούσιος. Έχει και το κτήμα κάπου εδώ κοντά...

«Τι ωραία πρόβατα, λέω. Και τόσο πολλά... Να παίρναμε ένα μαζί μας και να το ψήναμε. Αυτή την ώρα έρχεται η πείνα... Και τι θα φάμε στη στέπα όλη την ημέρα;..»

Τα λέω εγώ... Οι Κοζάκοι σωπαίνουν, ο αξιωματικός δεν λέει ούτε λέξη... Το κοπάδι στριμώχεται δίπλα στα άλογά μας.

Τότε ενθουσιασμένος με την ιδέα ότι τώρα γίνεται ο πόλεμος, όλοι αυτοί είναι υπερασπιτές κι εγώ είναι πεινασμένος γιατρός αυτών των υπερασπιστών φωνάζω απευθυνόμενος προστακτικά στο διπλανό καβαλάρη με τα εξής λόγια:

«Τι κοιτάς, αδελφέ! Πιάστο, τι περιμένεις! Ο Μπαγκέρ τα έχει πολλά... Τώρα έχουμε πόλεμο. Πρέπει και εμείς να φάμε...»

Ο νεαρός αξιωματικός που δεν τόλμησε να δώσει αυτή τη διαταγή ο ίδιος χαμογέλασε ντροπαλά αλλά συμπονετικά και με κοίταξε πονηρά χωρίς να φέρει ούτε λέξη αντίρρηση...

Ένας Κοζάκος πήδησε αμέσως κάτω από το άλογο, έπιασε ένα πρόβατο και το βόλεψε προσεχτικά μπροστά του στη σέλλα. Ο Τάταρος βοσκός δεν επέτρεψε στον εαυτό του να πει ούτε λέξη.

Ο μοσχοβίτικος «πολιτισμός» εκπροσωπούμενος από τον γιατρό που εμπνεύστηκε από την «πολεμική κατάσταση» υπερνίκησε την ορθή πειθαρχία που μάταια και εδώ και πολύ χρόνο εμβολιαζόταν στο στρατό του Ντον...

Λίγο αργότερα φάγαμε ένα μέρος αυτού του πρόβατου με τον εκατοντάρχη της α εκατοντάδας Ι-β και άλλους αξιωματικούς και το άλλο μέρος το αφήσαμε στους Κοζάκους.

Οι αξιωματικοί των Κοζάκων μολονότι έτρωγαν το πρόβατο που έκλεψα από τον πρόξενο της Ισπανίας γέλασαν πολύ με το που φαντάστηκα ότι «τώρα μπορούμε να παίρνουμε τροφή από ευκατάστατους ανθρώπους δωρεάν όταν την έχουμε ανάγκη... και τέρμα!».

Ομολογώ την ανοησία και την αφέλεια μου από αυτή την άποψη: πράγματι φαντάστηκα ότι μπορούμε να παίρνουμε χωρίς να πληρώνουμε και αυτό δεν είναι καθόλου ληηλασία, όταν εμείς, οι στρατιωτικοί, πεινάμε και τα χρήματα είναι λίγα.

Ο εκατοντάρχης Ι-β γέλασε πάρα πολύ με την αφέλειά μου λέγοντας: «Αχ, πατερούλη μου, αυτό θα ήταν πολύ καλό... Αλλά απαγορεύεται!»

Εδώ, μετά από αυτή την αρπαγή του πρόβατου πάλι έχω έναν γκρεμό στη μνήμη μου – κάποια αδιαπέραστα παραπετάσματα... Πότε και που συναντήθηκα και γνωρίστηκα με τον εκατοντάρχη Ι-β, με τον ταμία του συντάγματός μας Π-β, με τον войсковым старшиной Σ-β δεν μπορώ να θυμηθώ με τίποτα. Το μόνο που ξέρω είναι ό,τι έγινε αυτή την ημέρα. Ξέρω ότι εμείς μαζί πριν έρθει ακόμα το βράδυ φάγαμε αυτό το πρόβατο αλλά πάλι που ήταν δεν το θυμάμαι καθόλου.

Θυμάμαι την πείνα και την αφόρητη δίψα. Θυμάμαι αλμυρό άσχημο νερό από κάποιες πηγές, το καύμα που έκαιγε. Θυμάμαι πως κάθομαι σε ένα τατάρικο χωριό στη σκιά πίσω από τον πέτρινο τοίχο και τρώω με το κουτάλι την πρώτη φορά στη ζωή μου πυκνό και γλυκό πρόβειο γάλα μέσα στο ποίο έριξα ψίχουλες μαύρο ψωμί... Θύμαμαι καμιά φορά τον αφόρητο, βαρύ πόνο από το ξύλο της σέλλας. Ξέρω ότι μου έλεγαν: «Πώς να μην πονάτε: περάσατε από το Κερτς περισσότερο από 25 βέρστια χωρίς να κατεβείτε σχεδόν καθόλου και μάλιστα πολλά διαστήματα με τροχασμό... Ακόμα κι εμείς θα πονούσαμε... Κι εσείς είστε όντως υπομονετικός!»

Ήταν βέβαια ευχάριστο να το ακούω από τους Κοζάκους του Ντον, αλλά ούτε τα πρόσωπα αυτές τις στιγμές, ούτε την ώρα ούτε θυμάμαι ούτε μπορώ να φανταστώ...

Και να τι θυμάμαι και τι βλέπω ξεκάθαρα ακόμα και τώρα... Κάποιο αγρόκτημα. Δεν βλέπω το σπίτι του γαιοκτήμονα, ξέρω όμως ότι υπήρχε. Θυμάμαι μόνο ότι είχα μια τρομερή δίψα, θυμάμαι και βλέπω μπροστά μου ένα τσαλακωμένο βρώμικο πανί στον πάτο της κανάτας που έκλεινε την κανατά και έπεσε μέσα της... Το πανί είναι απαίσιο αλλά το νερό είναι καλό, από το πηγάδι και το πίνω και ευχαριστιέμαι...

Βλέπω ακόμα (και το βλέπω μέχρι και τώρα) ένα υπόγειο στο ίδιο αγρόκτημα και καμιά δεκαριά απλούς Κοζάκους μπροστά από τη χοντρή και γερά κλειδωμένη πόρτα. Αυτοί οι Κοζάκοι ήταν από εκείνο το μικρό απόσπασμα όπου βρισκόμουν, όταν «έδωσα διαταγή» σχετικά με το πρόβατο. Τους

άρεσε μάλλον το «πνεύμα» της διαταγής μου και αυτοί επίσης πεθαίνοντας τώρα της δίψας προτίμησαν να στραφούν στο «ηθικό» κύρος μου παρά στις δικές τους νόμιμες αρχές.

«Εχωχότατε, μου είπε χαρούμενα ένας από αυτούς. Λένε ότι εδώ στο υπόγειο υπάρχει πολύ ξυνόγαλα. Παρακαλούσαμε πολλές φορές το διαχειριστή, αλλά δεν μας το δίνει».

«Τι βλακίες! είπα. Πως τολμάει ο ανόητος να μη δίνει σε κατάκοπους στρατιώτες! Σπάστε την πόρτα, παιδιά! Θα πιω κι εγώ!»

Οι Κοζάκοι έκαναν μια και η πόρτα έτριξε αμέσως... Το ξυνόγαλα το έβγαλαν έξω... Ήπια απευθείας από τον λαιμό πολύ μεγάλη ποσότητα δροσερό ξυνόγαλα και δεν έπαθα τίποτα...

Ξαναβρέθηκα αμέσως πάλι στο άλογο και φύγαμε από εκείνο το σημείο... Όλα «έπηξαν» στη δόξα των ρωσικών όπλων και των δικών μου αυτή την ημέρα της έμπνευσής μου!..

(Που είσαι τώρα, αρρωστιάρη φοιτητή, που π'ροσεχες και την κάθε παραμικρή κίνησή σου στη Μόσχα την οποία φοβόσουν εξαιρετικά, επειδή εκεί τίποτα δεν σου έβγαине ασυγχώρετο;.. Πού είσαι τώρα;.. Αχ, πόσο χαίρομαι που εγώ δεν είμαι πλέον εσύ!..)

Εξάλλου και αυτή τη «ληηλασία» μου τη διέπραξα προτού οι αξιωματικοί μου εξήγησαν ότι... «έτσι όμως δεν είναι δυνατό»... Δηλαδή «είναι βέβαια δυνατόν αλλά δεν επιτρέπεται».

Για που πηγαίναμε και πόση ώρα πηγαίναμε και με ποιους – δεν το γνωρίζω. Κόντευε ήδη να βραδιάζει όταν φτάσαμε με ένα αρκετά μεγάλο απόσπασμα Κοζάκων πια σε ένα άλλο χωριό και βρήκαμε εκεί το επιτελείο.

Εκεί συνάντησα τον αρχηγό του συντάγματός μας συνταγματάρχη Ποπόφ και τον αρχηγό του επιτελείου τον συνταγματάρχη Κ. Και τον γνωστό μου γιατρό Λ-ν και πολλούς άλλους...

Και τότε μόνο για πρώτη φορά θυμήθηκα με πίκρα ότι στο χαμένο για Κερτς έμειναν όλα τα πράγματά μου και η καινούργια στολή μου και όλα τ' άλλα, όλα!..

Ε.

Θυμάμαι, ότι βράδιαζε πια, όταν ενωθήκαμε στο επιτελείο σε κάποιο χωριό. Το ίδιο σημείο όμως δεν το θυμάμαι καθόλου.

Μόλις κατέβηκα από το άλογο ξεμουδιάζοντας τα πόδια μου που πονούσαν σκληρά από την πολύωρη ιππασία πάνω στην ξύλινη βάση της κοζακικής σέλλας είδα αμέσως μπροστά μου τον καινούργιο άμεσο προϊστάμενό μου τον συνταγματάρχη Ποπόφ, τον αρχηγό του συντάγματος του Ντον υπ' αριθμό 45. Τον έχουν ήδη προειδοποιήσει ότι εγώ είμαι εκείνος ο «γιατρός» που ο στρατηγός Βράνγκελ τον διόρισε στο σύνταγμά του.

Ο συνταγματάρχης έσφигξε το χέρι μου, είπε χαίρεται πολύ να με δει και επαίνεσε τον κοκκινομάλλη Κοζάκο που συμφώνησε να μου παραδώσει στο Κερτς το άλογο του άρρωστου συντρόφου του.

Από την πλευρά μου εκπλήρωσα αμέσως την υπόσχεσή μου και έδωσα σε αυτόν τον Κοζάκο ένα ρούβλι από τα άθλια μου πέντε ρούβλια και κάτι.

Ο συνταγματάρχης Ποπόφ μου άρεσε στην εμφάνισή του. Το πρόσωπό του ήταν σαν του στρατιώτη, σαν ταλαπωρημένο από τους άθλους της πολεμικής θύελλας – αδύνατο, αυστηρό, εκφραστικό, με άσπρα μουστάκια και ο ίδιος ήταν ξερός και αρκετά λεπτός άνδρας περίπου πενήντα ετών. Τώρα φαινόταν πολύ σοβαρός και για όλους βέβαια αυτές οι στιγμές ήταν τότε πολύ σοβαρές: δεν ξέραμε ακόμα σίγουρα πόσο στρατό έχει ο εχθρός (κυκλοφορούσαν μόνο οι φήμες ότι έχει 15 000), δεν ξέραμε αν οι σύμμαχοι έχουν μαζί τους ιππικό και έπρεπε να είμαστε πολύ προσεχτικοί και να αναμένουμε από ώρα σε ώρα επίθεση και δώξη στο ανοιχτό πεδίο. Εμείς είχαμε πολύ λίγο στρατό.

Είναι κατανοητό ότι ο συνταγματάρχης φαινόταν πολύ προβληματισμένος. Ύστερα όμως όταν έζησα δίπλα του περισσότερο χρόνο έμαθα ότι ήταν μεγάλος γκλεντζές και χωρτατζής.

Ενώ συζητούσαμε και παραπονιόμουν για τα πράγματά μου που άφησα στο Κερτς ξαφνικά από την πλευρά αυτού του ιδίου Κερτς (στεκόμασταν γυρισμένοι προς εκεί) σε ένα σημείο του ορίζοντα της στέπας ανέβηκε σε μια στιγμή μια υψηλή και φαρδιά στήλη του καπνού. Ανέβηκε σαν μαύρο δεμάτι που πλαταίνει στο άνω μέρος του. Ανέβηκε και εξαφανίστηκε.

«Το Γενικαλέ το τίναξαν στον αέρα!... Το Γενικαλέ! Ποιοί είναι που το τίναξαν; Οι δικοί μας; Ή τυχαία ο εχθρός;»

Θυμήθηκα το νεαρό πρόσωπο του συζητητή Τσε-τς και η υπόσχεσή του να καταστρέψει όλα. Μπορεί και τον εαυτό μαζί. Θυμήθηκα και τα γνωστά πρόσωπα μερικών ασθενών μου – ιδιαίτερα χρονικών – που ήξερα ήδη πολύ χρόνο και θυμόμουν, και τους δύο που ακρωτηρίασα πρόσφατα επιτυχώς. Αισθάνθηκα λίγο θλίψη. Μιλάω λίγο. Λίγο επακριβώς, δεν θέλω να υποκρίνομαι. Πέραν από το γεγονός που εκείνη την ημέρα ήμουν περιττά χαρούμενος και αναστατωμένος για να νιώσω κάτι θλιβερό (ήμουν αναστατωμένος τόσο ευχάριστα και κάπως ήσυχα που ακόμα και ο δυνατός πόνος στους μηρούς μου μού έδινε μια αληθινή ευχαρίστηση). Εκτός από αυτή την προσωρινή διάθεση των συναισθημάτων οι ίδιες οι ιδέες μου, τα συμπεράσματά μου που έβγαλα ακόμω νωρίτερα από τους πολύχρονους συλλογισμούς μου στη Μόσχα δεν με έπειθαν καθόλου να αντιλαμβάνομαι τον πόλεμο μόνο ως δυστυχία. Αντιθέτως η ποίηση του πολέμου, ο τραγισμός του που ανεβάζει την καρδιά και τις σκέψεις με έκαναν να ξεχνώ τελείως αυτές τις δυστυχίες για τις οποίες τώρα μέχρι την αποτρόπαια χυδαιότητα επιμένουν οι άνθρωποι που οι ίδιοι επιθυμούν θανάσιμα να πολεμήσουν, να νικήσουν και να διακριθούν. Ή για να πω πιο σωστά να μην ξεχάσουν στη σκέψη τους: πως μπορεί να ξεχάσει κανείς στη σκέψη του για χιλιάδες θανάτους, για τον οικείο για κάθε, ακόμα και τον πιο ατρόμητο άνθρωπο φόβο του θανάτου σε κάποιες δυστυχησμένες στιγμές! Πώς μπορεί να ξεχάσει κανείς για τη δυστυχία των δικών του, για σκληρούς πόνους από ορισμένες πολεμικές ήττες;... Δεν μπορείς να ξεχάσεις με το νου σου, μπορείς όμως με τη διατήρηση της σωστής, αιωνίας αντίληψης του πολέμου ως μιας ένδοξης και υψηλής πράξης – ακριβώς για τον λόγο που του είναι οικείος όλος αυτός ο τραγισμός – μπορείς ακόμα και να αγαπήσεις όλες αυτές τις τρομερές δυνατότητες... και πιθανότητες... Ο 19^{ος} αιώνας (για πολλούς λόγους για τους οποίους θα χρειαζόταν εδώ να κάνουμε πολλή συζήτηση και θα ήταν άστοχο) αποδείχτηκε τόσο ψεύτικος που μόνο ελάχιστοι τολμούν να λένε ευθέως και να επαινούν ανοιχτά ό,τι αρέσει στους ίδιους στην ψυχή τους!..

Λέω ότι συγκινήθηκα για μια στιγμή από την ανάμνηση για τους ασθενείς μου και τον τολμηρό Τσε-τς και αυτή η στιγμή, όπως φαίνεται, ήταν τόσο φευγαλιά που για αυτή την ελαφρότητα του συναισθήματός μου διατήρησα την πιο ακριβή μνήμη!

«Αν είχα μείνει εκεί τυχαία θα είχα εκραγεί κι εγώ... Και τέρμα – τι άλλο να σκεφτόμαστε γι' αυτά!...»

Όμως ύστερα από μερικά λεπτά, μετά από αυτή την απόμακρη και άφωνη αλλά τόσο εκφραστική ακόμα και στην ίδια την αφωνία της έκκρηξη διαδόθηκε μια άλλη φήμη που ήταν πιο τρομερή και πιο σκληρή... Ένας αξιωματικός πλησίασε και είπε: «Τώρα ήλθαν οι κάτοικοι από το Κερτς... Πρόλαβαν να φύγουν. Λένε ότι οι Τούρκοι αποβιβάστηκαν στο Γενικαλέ και σφάζουν αλύπητα τους Έλληνες!»

Αυτή η φήμη με τόμαξε πολύ περισσότερο από την έκκρηξη στο Γενικαλέ... Χάρη σε εκείνη την γρήγορη σαν αστραπή και πολλές φορές ασυνείδητη στροφή στον εαυτό του που είναι οικεία σε κάθε άνθρωπο σε αυτές τις περιπτώσεις αισθάνθηκα ότι άλλο πράγμα θα ήταν και για μένα να τιναχθώ στον αέρα μαζί με τον Τσε-τς, τα συντρίμια του φρουρίου και τους ασθενείς – να τιναχθώ είτε τελείως απρόσμενα είτε αυτόβουλα και ευσυνείδητα με την τολμηρή ένταση όλων των πνευματικών δυνάμεών μου, και τελείως άλλο πράγμα είναι να σε πιάσουν, να σε βάλουν κάτω και με τα αγχέμαχα όπλα να σου ανοίξουν την κοιλιά σου και να σου κόψουν το λαιμό σου – στον απροσπάτετο και καταπιεσμένο με τον πόνο και τον ψυχρό τρόπο του θανάτου! Όχι, να που είναι ο τρόμος!.. Ακόμα και η εκτέλεση είναι ασύγκριτα πιο τρομερή από τη διαμάχη και ακόμα και ο ειρηνικός «πολιτικός» - να τον πούμε έτσι – θάνατος από την οξεία φλεγμονή του έντερου και την περιτονίτιδα (от острого воспаления кишок и брюшины) είναι πολύ πιο τρομακτικός από το απρόσμενο χτύπημα κατά την έκκρηξη.

Δυστυχησμένοι Έλληνες έμποροι του Γενικαλέ και οι Ελληνίδες τους! Δυστυχησμένοι! Πράγματι, αυτό είναι στ' αλήθεια τρομακτικό! Θυμάμαι πώς αμέσως στη μνήμη μου εμφανίστηκαν μερικοί από γνωστούς μου ψαρέμπορους που «φέρνονταν στα φράγκικα»¹⁵ πήγαιναν κατά γερμανικό

¹⁵«φέρνονταν στα φράγκικα» (κυριολ. «πήγαιναν κατά γερμανικό τρόπο» "ходили по-немецки")

τρόπο» και ζούσαν στα ευρύχωρα διόροφα πέτρινα κτίρια – τους Μαρινάκη, Μαρινάκη, Στεφανάκη, Βασιλάκη!..

Να, στέκεται δίπλα μου στην εκκλησία κατά τη Θεία λειτουργία της Μεγάλης Σαρακοστής η mademoiselle Μαρινάκη, μια πολύ όμορφη, λεπτή κοπέλα περίπου 20 ετών, μελαγχροινή, εμποροκόρη, μία από τις καλύτερες νύφες της σεμνής απόμακρικής πολίχνης. Το ντύσιμό της είναι καλό και ευπρεπές, το καπελάκι της είναι σκούρο, χειμωνιάτικο, της μόδας, καθώς πρέπει, με κάτι μωβ απόχρωση. Τι έχει επάνω του – άνθη ή κορδέλες – δεν θυμάμαι. Να, στράφηκε σε μένα: τα χαρακτηριστικά της είναι λεπτά και απαλά, τα μάτια είναι μαύρα, η μύτη έχει πολύ μικρό κύρτωμα, το πρόσωπο λίγο μακρόστενο – ένα γνήσιο όμορφο ελληνικό πρόσωπο. (Αργότερα είδα πολλά τέτοια στα νησιά της Μεσογείου και στην Βασιλεύουσα.) Στράφηκε σε μένα: τα χαρακτηριστικά της είναι αρκετά αυστηρά και το βλέμμα είναι σχεδόν σαν του παιδιού αθώο. Είναι δυνατό να την σκοτώσουν και αυτήν ή... να την προσβάλουν αλύπητα;

Θυμήθηκα εξίσου απρόσμενα και έναν Έλληνα με τον οποίον ούτε λέξη έχω ξαναπεί ποτέ και ούτε το όνομά του ήξερα. Ήταν μέσης ηλικίας, όχι μεγαλύτερος από τριάντα – έτσι φαινόταν – μικρού αναστήματος, μαύρος-κατάμαυρος και δυσάρεστα τριχωτός – από εκείνους τους μελαγχροινούς στους οποίους οι μαύρες τρίχες αρχίζουν να φυτρώνουν σχεδόν από τα μάτια σε όλο το πρόσωπό τους... Στο κεφάλι του έχει τεράστιο σκούφο από επίσης μαύρα-κατάμαυρα σγουρά μακριά μαλιά. Λίγο πριν από την καταστροφή που παρέδωσε στα χέρια του εχθρού όλη την παραλία του Κερτς και τον πορθμό πηγαίναμε κάπου μια κυριακάτικη ημέρα από τον μοναδικό δρόμο της πολίχνης μας των ψαράδων μαζί με τον Μπούτλερ (που ήταν και αυτός κατώτερος εσωτερικός γιατρός, ένας από τους Πρώτους που ήλθαν σε μας να υπηρετούν και να θεραπεύουν στον ενεργό στρατό). Περνούσαμε δίπλα σε ένα ανοιχτό κατά τον ανατολικό τρόπο κατάστημα ή αρτοποιείο, δεν θυμάμαι καλά. Μπροστά στο κατάστημα μαζεύτηκε ένα λιγάριθο πλήθος και μέσα του στεκόταν ένας Ρώσος – ξανθός, λιγνός, με δυνατούς ώμους νεαρός με γκρίζο σουρτούκο (ορντινάντσα ενός αξιωματικού) που κρατούσε με τα δύο του χέρια τον εν λόγω Έλληνα από τα πυκνά μαλιά του και τον κουνούσε απότομα πέρα-δόθε. Κανείς δεν τον υπερασπίστηκε, όλοι κοιτούσαν... Σταματήσαμε κι εμείς με τον Μπούτλερ χωρίς να πουν τίποτα... Σε λίγο η ορντινάντσα τον άφησε ελεύθερο. Αλλά ο τριχωτός Έλληνας με το πρόσωπο που ήταν παραμορφωμένο από την λυπητερή και αδύναμη κακία πετάχτηκε αμέσως πάλι επάνω του και τον έπιασε από το στήθος του. Ο ξανθός Ρώσος σχεδόν χωρίς καμία προσπάθεια, με ένα επιδέξιο πλάγιο (το θυμάμαι καλά) χτύπημα του ώμου τον έριξε πάνω στον ανοιχτό πάγκο και τον έσπρωξε από κάτω του. Τότε ο κόσμος άρχισε να τους χωρίζει: την ορντινάντσα την έπιασαν από τους ώμους του και τον τράβηξαν απότομα έξω. Ο ηττημένος τριχωτός Έλληνας φορούσε κοντό γιλέκο χρώμα φραμπουάζ με μεγάλα μαύρα καρρό του σχεδίου που ήταν τότε της μόδας και ανήκε, όπως έμαθα αργότερα, σε μια εμπορική αρκετά ευκατάστατη οικογένεια.

Το πρόσωπο της ξανθιάς ορντινάντσας, τα εκφραστικά, με οξύ βλέμμα γκρίζα μάτια της όλη την ώρα της πάλης φαίνονταν ήσυχα και μόνο λίγο αυστηρά. Μου άρεσε. Ο καημένος Έλληνας λιμοκοντόρος μου φάνηκε σκληρά δυστυχημένος. Τον λυπήθηκα πάρα πολύ, πολύ περισσότερο από το αν είχε πέσει δίπλα μου σκοτωμένος με μια εχθρική μπάλα ή αν ήταν ξαπλωμένος μπροστά μου πάνω στην εγχειρητική τράπεζα με έκφραση τρόμου στο πρόσωπό του βλέποντας δικά μας όντως τρομακτικά γιατρικά μαχαίρια, ψαλίδια, πριόνια και αγκίστρια. Εξηγείστε μου, λοιπόν, αυτή τη διαφορά!

Τους παλαιστές χώρισαν και φύγαμε. Το βράδυ της ίδιας μέρας ξαναβγήκα με τον ίδιο τον Μπούτλερ πάλι για βόλτα στην παραλία και στο δρόμο. Το βράδυ ήταν φεγγαρόφωτο και όμορφο. Ξαφνικά μας πλησίασε ένας Έλληνας του Γενικαλέ και μας κάλεσε στο σπίτι του να εξετάσουμε μια ασθενή που ακριβώς εκείνη την ώρα αισθάνθηκε πολύ άσχημα. Πήγαμε βέβαια. Το σπίτι ήταν καλό, το δωμάτιο, όπου ήταν ξαπλωμένη πάνω στον καναπέ η ασθενής ήταν ευρύχωρο, το πάτωμα άβαφο, αλλά πολύ καθαρό, τα έπιπλα ήταν απλά, παλιά αλλά το καθετί έδειχνε καλοπέραση και τάξη και μου έκανε ευχάριστη «οικονομική» εντύπωση... Η ασθενής, όπως είπα, ήταν ξαπλωμένη στον καναπέ, φορούσε μεταξωτό φόρεμα, την έντυσαν καλύτερα, γιορταστικά: ήταν ακόμα νέα, όχι άσχημη αλλά ούτε ιδιαίτερα όμορφη και πολύ χλωμή. Οι συγγενείς μας είπαν ότι είναι παντρεμένη και όχι παρθένα.

Την εξετ'ασαμε μαζί με τον Μπούτλερ πολύ προσεχτικά: έγκυος δεν ήταν και από όλα τα γνωρίσματα έπαθε μόνο μια απλή αλλά πολύ δυνατή υστερική, μάλλον, από μια ψυχική διαταραχή. Συμβουλευτήκαμε μεταξύ μας στα γερμανικά, της έγραψα αμέσως tinct. valerian aether. και, νομίζω, τίποτα άλλο. Ενώ ασχολιόμασταν με τη νεαρή ασθενή στο δωμάτιο μπήκε κάποιος άλλος – ούτε ο πατέρας ούτε η μητέρα της. Στραφήκαμε και είδαμε τον ίδιο τριχωτό Έλληνα με φραμπουάζ καρρό γιλέκι τον οποίον νίκησε το πρωί τόσο εύκολα η επιδέξια ορντινάντζα. Συμπεριφερόταν σαν στο σπίτι του πέρα-δόθε δίπλα στην ασθενή κρατώντας τα χέρια στις τσέπες του και τελικά κάθισε δίπλα στον καναπέ της χωρίς να πει λέξη.

Όταν βγήκαμε με τον Πρώσο από αυτό το σπίτι και στους δύο μας πέρασε αστραπιαία η σκέψη που μπορεί να είναι και τελείως λανθασμένη αλλά πολύ φυσική και ταυτόχρονη: «Μήπως υπάρχει κάποια σχέση μεταξύ του καβγά που έγινε το πρωί και αυτής της υστερικής;»

Πρώτος εξέφρασε αυτή την υποψία ο Μπούτλερ:

«Τι είναι αυτός για αυτή – άνδρας ή αδελφός; Αλλά μπορεί να είναι και μια τυχαία σύμπτωση χωρίς καμία σχέση – ο καβγάς και η υστερική».

Εξάλλου όλη αυτή η ασήμαντη ιστορία πέρασε τόσο αστραπιαία από τη ζωή μας, τη δική μου και του Μπούτλερ – που ούτε εγώ ούτε αυτός ούτε ρωτήσαμε αν είναι αδελφός ή άνδρας ή κάποιος άλλος συγγενής αυτός ο Έλληνας για αυτή την Ελληνίδα και αν υπάρχει η σχέση μεταξύ της «υστερικής» και του «καβγά»;

Τίποτα σπουδαίο δεν υπήρχε ούτε στο περιστατικό ότι η όμορφη m-lle Μαπιράκη που βρισκόμενη τυχαία δίπλα του στην εκκλησία, με κοίταξε τυχαία με τόσο, όπως είπα, αθώο και ντροπαλό βλέμμα και τίποτα άλλο... Δεν μίλησα μαζί της ποτέ – ούτε πριν, ούτε μετά από το ασήμαντο συμβάν. Να ομολογήσω όμως για να πω την αλήθεια, θυμάμαι ακόμα και τώρα ότι αυτή ήταν η πρώτη από τις Ελληνίδες της Κριμαίας για την οποίαν σκέφτηκα όταν ζούσα στο Γενικαλέ: «Αυτή αξίζει να γίνει ηρωίδα μυθιστορήματος από την ζωή της Κριμαίας!»

Αλλά αυτό είναι τόσο ανόητο! Μόνο μια στιγμή... Μια σύντομη, ακόμα πιο σύντομη από αυτή στιγμή και εκείνη η σκέψη για το «ξένο μυθιστόρημα» που χωρίς ίχνος πέρασε αστραπιαία από το μυαλό μου την ίδια στιγμή που πέρασε και από το μυαλό του Μπούτλερ... Και οι δύο μας την ξεχάσαμε αμέσως... Ναι, και οι δύο μας, όπως φαινόταν, την ξεχάσαμε. Την ξεχάσα και ούτε σκέφτηκα να διευκρινήσω: ποιος ήταν αυτός, ο δυστυχημένος και ξεροκέφαλος τριχωτός με γιλέκο χρώμα φραμπουάζ...

Αλλά και τώρα κοιτάζοντας σκεπτικά προς ανατολάς, στην κατεύθυνση του Κερτς και εκείνου του εγκαλελημένου από μένα με χαρά φρουρείου, όπου τόσο πολύ δούλεψα εντατικά όλο εκείνο το χειμώνα, κοιτάζοντας ακατάπαυστα πέρα από τη σκοτεινή στέπα εκεί όπου πριν από μια στιγμή σηκώθηκε μακριά τόσο αθόρυβα και σημαντικά ο τεράστιος μαύρος στύλος του καπνού, θυμήθηκα με πολλή συγκίνηση όλους αυτούς τους Έλληνες και αυτές τις Ελληνίδες και τρόμαξα για αυτούς!..

Τί ήταν όμως να κάνω;

Οι φροντίδες της καθημερινής ζωής παίρνουν τα δικά τους!.. Τα πράγματά μου χάθηκαν... Λυπήθηκα την εικόνα με τα λείψανα, λυπήθηκα την ζεστή χλαίνα αξιωματικού, λυπήθηκα τα εσώρουχά μου, τα βιβλία, τη στολή, τις αδιάβροχες μπότες (το κρυολόγημα των ποδιών το φοβάμαι περισσότερο, σκεφτόμουν, από σφαίρες και οβίδες... Οι σφαίρες και οβίδες είναι γενναίο, ενώ κρυολόγημα των και βήχα και κάποια φυματίωση που συμβαίνει σε άλλους φτωχούς νέους επιστήμονες και συγγραφείς – να που είναι η πρόζα της πόλης που έγινε βαρετή εδώ και πολύ χρόνο! Αυτά είναι χειρότερα απ' όλα...). Αλλά δεν μπορείς να τα αποφύγεις!.. Πρέπει να είσαι έτοιμος και για αυτή τη χυδαιότητα... Είναι λυπητερό!..

Βραδιάζει, έχει υγρασία, έρχεται κρύο...

Και ξαφνικά βλέπω να έρχεται σε μένα από το δρόμο του χωριού ένας άνδρας χαμηλού αναστήματος με στρατιωτικό κασκέτο (военной фуражке) και του ρωσικού σχεδίου (σαν κοντό παλτό από βύρσα) ωραίο βελούδινο ημίπαλο χρώμα γρανάτας με καλή γούνα... Έχει χοντρά χείλη, στρογγυλή ευχάριστη μύτη και παμπόνηρα μάτια. Έρχεται σε μένα και με καλεί με το όνομά μου. Είναι ο γιατρός επιτελείου Λ-ν, στον οποίον άφησα στο Κερτς τα πράγματά μου και στον κήπο του οποίου είδα την

πρώτη φορά στη ζωή μου τα ρόδινα άνθη του ροδάκινου να ανθίζουν στον αέρα. Ήταν πολύ στενοχωρημένος από κάτι και συνοφρυωμένος παρά την καταπληχτική ζεστή γούνα του.

Χαιρετηθήκαμε και του είπα αμέσως:

«Ξέρετε, Βασίλι Βλαντίμιροβιτς, όλα τα πράγματά μου έμειναν στο διαμέρισμά σας και χάθηκαν... Και ούτε γνωρίζω τι απέγινε η ορντινάντζα μου...»

Πόσο ευχάριστη όμως ήταν η έκπληξή μου, όταν ο Βασίλι Βλαντίμιροβιτς μου απάντησε:

«Δεν χάθηκαν τα δικά σας πράγματα, αλλά τα δικά μου... Όλα τα δικά σας είναι εν τάξει και η ορντινάντζα σας βρίσκεται στην εφοδιοπομπή του επιτελείου! Αύριο μπορείτε να τον βρείτε».

«Πως όμως συνέβη αυτό;» φώναξα κρύβοντας μάλλον πολύ λίγο τη χαρά μου.

«Όλη την περιουσία μου την ανέθεσα στην οικοδέσποινα, όταν έφυγα στο επιτελείο το πρωί... Της είπα ότι θα στείλω κάποιους να την πάρουν... Ύστερα πια, κατά την αποχώρηση παρακάλεσα στο επιτελείο να μου δώσουν ένα φορτηγό και το έστειλα εσπευσμένα να πάρει τα πράγματά μου. Από εκείνη την πύλη με τους γύπες, ξέρετε... Ο απεσταλμένος μου ρωτάει: «Που είναι τα πράγματα του γιατρού;... Δώσε μου τα γρήγορα» και η ορντινάντζα σας λέει: «Είναι εδώ!» και έβαλε τα δικά σας πράγματα στο φορτηγό και ήλθε με αυτά εδώ...»

Τον ρώτησα από που έχει τόσο ωραίο γούνινο παλτό... Είπε ότι του το έδωσε ο αρχηγός του επιτελείου ο συνταγματάρχης Κ-σκι που τον λυπήθηκε επειδή φοβήθηκε να μην κρυωλογήσει...

Αφού τα είπε όλα αυτά ο δ-ρ Λ-ν που ήταν συνεχώς πικραμένος και σκυθρωπός απομακρύνθηκε κι εγώ χάρηκα φυσικά που τα πράγματά μου σώθηκαν κατ' αυτόν τον απρόσμενο τρόπο. Ομολογώ όμως ότι σε αυτή την επιτρεπτή και μάλλον αθώα χαρά μου ενώθηκε στην καρδιά μου και άλλη μια, όχι καλή, μικρή αμαρτωλή χαρά...

Ήμουν εκπροσωπος του «ιδεαλισμού», του «ρομαντισμού» κ. λ. π., ενώ ο δόκτορ (ή για την ακρίβεια απλώς «γιατρός», ένας σαν κι εμένα κατώτερος εσωτερικός γιατρός) Λ-ν ήταν αντιθέτως εκπρόσωπος της πρακτικής ευχέρειας, ένας παμπόνηρος νεαρός με πολύ μεγαλύτερες από τις δικές μου γιατρικές γνώσεις αλλά ασύγκριτα λιγότερο από μένα μορφωμένος φιλολογικά. Και ενώ απολάμβανα όλο το χειμώνα την «τίμια» και αγάριστη δουλειά του νοσοκομείου και έψαχνα και έβρισκα για τον εαυτό μου ακόμα πιο «πρωτόγονο» περιβάλλον σε αυτό το σύνταγμα των Κοζάκων (όπου ούτε σκηνές επιτρέπονταν) ο Λ-ν δημιουργούσε τις σχέσεις στο επιτελείο, είχε συνέχεια από κάπου τα χρήματα και επί πλέον με ενοχλούσε το χειμώνα με το που μια με κοίταζε στο πρόσωπο με εύθυμο και κοροϊδευτικό χαμόγελο και πονηρά μάτια μια που μου έλεγε υπερβολικά συχνά: «Τι να κάνουμε, πατερούλη μου (για κοίτα, εγώ είμαι «πατερούλης»! – τι «πατερούλης» είμαι! τι άσχημη έκφραση «πατερούλης»!). Τι να κάνουμε, πατερούλη μου, ο αιώνας μας είναι σκεπτικός, πρακτικός και υλικός!...». Ωραία, λοιπόν! Να το χαρείς τον πρακτικό αιώνα σου... Να φοράς την ξένη γούνα, ενώ όλα τα δικά μου σώθηκαν και τα έφεραν με τα άλογά σου κιόλας! Και δεν σε λυπάμαι καθόλου...

Αυτά τα θυμάμαι πολύ καλά...

Θυμάμαι και άλλες λεπτομέρειες. Θυμάμαι πως με πλησίασε αμέσως και μου συστήθηκε ο αρχινοσοκόμος του δικού μας συντάγματος '45.

Ήταν νεαρός Κοζάκος με τα μουστάκια που μόλις εμφανίστηκαν, πολύ ευχάριστης και έξυπνης εμφάνισης... Έμαθα από αυτόν ότι έχει στις τσάντες του το καθετί απαραίτητο για πρώτη επίδεση του τραύματος. Κι εγώ στην πλάγια τσέπη της χλαίνας μου είχα το πορτοφόλιο με καλά χειρουργικά εργαλεία... Από αυτή την πλευρά, λοιπόν, όλα ήταν εν τάξει.

Θυμάμαι επίσης, ότι ο συνταγματάρχης Κ-σκι, ο αρχηγός του επιτελείου του αποσπάσμάτος μας, ο πρώτος βοηθός του στρατηγού Βράνγκελ καθόταν πολλή ώρα ξεκουραζόμενος δίπλα σε έναν τοίχο και κοντά του καθόταν ένας αδύνατος και χλωμός άνδρας ηλικίας 30 ετών και κάτι, ντυμένος όπως και όλοι μας με μακρή στρατιωτική χλαίνα, όμως ο μαύρος γιακάς από τσόχα αυτής της χλαίνας δεν ήταν όρθιος σαν σε όλους τους άλλους, αλλά πλατύς και ξαπλωτός όπως στο πολιτικό παλτό καθώς και είχε υψηλό, με οξείες άκρες, όρθιο σύμφωνα με την τότε μόδα καλλαριστό γιακά του κομψού πουκάμισου. Αυτό ήταν τελείως εναντίον των προδιαγραφών. Όχι μακριά από αυτόν και τον Κ-σκι στεκόταν γαίδουρος που ήταν φορτωμένος με διάφορα πράγματα και φώναζε δυνατά. Οι αξιωματικοί των Κοζάκων μας μου είπαν ότι κανονικά απαγορεύεται να κρατάμε γαίδουρους κοντά στον εχθρό διότι η κραυγή τους είναι πολύ διαπεραστική και μπορεί εύκολα να ακουστεί από μακριά.

Έμαθα ότι αυτός ο κάπως προνομιούχος ιδιοκτήτης του γαίδαρου και δάνδης με μην κανονική ενδυμασία ήταν πλούσιος κτηματούχος Μαρτίνοφ που ήλθε πρόσφατα να υπηρετεί στο δικό μας Ανατολικό απόσπασμα (αν δεν κάνω λάθος αδελφός ή ξάδελφος του Μαρτίνοφ που σκότωσε σε διαμάχη τον Λέρμοντοφ).

Κάθονταν και μετά κάπου εξαφανίστηκαν. Εξαφανίστηκε κι ο δ-ρ Λ-ν στον οποίον δεν ταίριαζε καθόλου το κομψό βουλούδινο και γούνινο ημίπαλτο του συνταγματάρχη Κ. Όλοι εξαφανίστηκαν από το πεδίο οράσεως μέχρι και το ηλιοβασίλεμα...

Όταν έδωσε ο ήλιος και ήλθαν τα αργό καλοκαιρινό λυκόφως, άρχισε κάτι άλλο που ήταν πολύ σοβαρό, επίσημα μυστικό και ακόμα και κάπως τρομακτικό... Σε μας, στο απόσπασμα Κοζάκων, άρχισαν οι προετοιμασίες στην πολεμική διανυχτέρευση στην ανοιχτή στέπα. Δύο εκατοντάδες του συντάγματος του Ντον υπ' αριθμό '45 διορίστηκαν να σταθούν δίπλα σε έναν τύμβο όλη αυτή την πρώτη νύχτα και να υποδεχτούν τα πρώτα χτυπήματα του εχθρικού ιππικού αν οι σύμμαχοι θα αποφάσιζαν να μας αιφνιδιάσουν αυτή τη νύχτα. Ύστερα ήταν να έλθει ακόμα η ελαφριά πυροβολαρχία της Μαύρης θάλασσας (δεν ξέρω με πόσα κανόνια)... Πίσω μας, όχι μακριά, σε απόσταση μερικών βέρστιων στάθηκαν οι ούσαροι Σαξ-Βαϊμάρης και ακόμα πιο πέρα όλο το υπόλοιπο απόσπασμα, το πεζικό, το πυροβολικό και οι άλλοι Κοζάκοι. Τα αποσπάσματα Κοζάκων της Μαύρης θάλασσας, όπως και οι δικές μας εκατοντάδες του Ντον, υπερασπίζονταν άλλα σημεία σε εμπροσθοφυλακές... Τα φυλάκεια τοποθετήθηκαν φυσικά και πιο κοντά στο Κερτς πάνω στα υψώματα εκεί και εκεί.

Για πρώτη φορά κατανόησα εκεί τη μεγάλη σημασία τους: οι φύλακες-καβαλάρηδες έπρεπε να μας προειδοποιήσουν εγκαίρως για την έλευση του εχθρού.

Όλες οι άλλες δυνάμεις, λοιπόν, αποχώρησαν προς ώραν πιο μακριά, ενώ εμείς, μόνο οι δύο εκατοντάδες άνδρες, μέيناμε χωρίς βοήθεια από κοντά μέσα στη σκοτεινή στέπα.

Ο συνταγματάρχης απευθύνθηκε στον αρχηγό της α' εκατοντάδας τον εκατοντάρχη Ισάγιεφ με ερώτηση, ποιος είναι ο πιο αξιόπιστος και ατρόμητος από τους άνδρες του για να του εμπιστευθεί τη σημαία του συντάγματος.

Περίμενα με μέγιστη περιέργεια. Ποιος Κοζάκος θα εκλεγεί; Ποια εμφάνιση θα έχει αυτός ο υποδειγματικός πολεμιστής στον οποίον εμπιστεύεται το ιερό σύμβολο της τιμής του συντάγματος;

Ο εκατοντάρχης Ισάγιεφ κάλεσε αμέσως έναν νέο ουριάντνικ¹⁶, το νεαρό ηλικίας 20 ετών και κάτι. Δεν είχε ούτε ίχνος από μουστάκια. Δεν θυμάμαι το επίθετό του. Ήταν κοντού αναστήματος, με αρκετά πλατείς ώμους, μελαγχροινός, με στρογγυλό πρόσωπο, χαμηλόφωνος, αργοκίνητος και φαινόταν ήπιος στην εμφάνιση, αλλά τα σκούρα γκρίζα μάτια του είχαν στην έκφρασή τους κάτι βαθύ – κάτι περιπαθές, λιγοκίνητο και κάπως πονηρό. Παρατηρούσα σχεδόν πάντα ότι οι άνθρωποι με αυτά τα μάτια έχουν πολλή λεπτότητα, ησυχία και επιμονή. Θα πω ακόμα, μεταξύ των άλλων, ότι αυτά τα μάτια χωρίς κακία και πονηρά (παρακαλώ να πιστέψετε στην ψυχολογική στατιστική μου!) αποτελούν αληθινό θησαυρό και για οικογενειακή και συντροφική ζωή. Αργότερα γνώρισα πιο κοντά αυτόν τον ήρωα του Ντον και πράγματι αποδείχτηκε πολύ ίσιου και ευχάριστου χαρακτήρα, καλός, σταθερός και προσεχτικός νέος.

Τον κάλεσαν από μια ομάδα των Κοζάκων που ξεπέζεψαν και έφαραν τη σημαία. Την σημαία καθεαυτής την έβγαλαν από το κοντάρι, του ουριάντνικ διέταξαν να βγάλει το τσεκμέν¹⁷ του, έπειτα ο ίδιος ο συνταγματάρχης μαζί με τον εκατοντάρχη άρχισαν να περιτυλίζουν τη σημαία γύρω από το κορμί του νεαρού. Όταν την περιτύλιξαν και έδεσαν γερά, αυτός πάλι έβαλε το τσεκμέν του και κουμπώθηκε επιμελώς και πάνω στο τσεκμέν έβαλε την γκρίζα χλάινα και την κούμπωσε σφιχτά και αυτή. Ο συνταγματάρχης τον έλεγξε άλλη μια φορά προσεχτικά και είπε:

«Διάλεξε τώρα τέσσερις συντρόφους στους οποίους εμπιστεύεσαι περισσότερο για να μην απομακρύνονται από σένα όλη τη νύχτα και σε περίπτωση του συναγερμού να ευθύνονται για σένα. Κατάλαβες; Αιντε, πήγαινε στο όνομα του Θεού!»

¹⁶ ουριάντνικ урядник

¹⁷ τσεκμέν чекмень

Τα λόγια του συνταγματάρχη είχαν κάτι τρυφερό, εύσπλαχνο και σαν συμπονετικό παρά όλη την προστακτικότητα του τόνου του και αυτό με συγκίνησε πολύ. Όλοι συνέχισαν να είναι σιωπηλοί και σοβαροί.

Το άδειο κοντάρι με άδεια θήκη από μουσαμά το έμπηξαν στην κορυφή του τύμβου.

Ποτέ πριν δεν είχα ούτε διαβάσει ούτε ακούσει για αυτού του είδους στρατήγημα. Όλα αυτά τα μέτρα από ό,τι κατάλαβα είχαν βέβαια το εξής νόημα. Σε περίπτωση της πιο αιφνιδιαστικής νυχτερινής επίθεσης και την πιο αποτυχή έκβαση της συμπλοκής ο εχθρός μπορούσε εύκολα να αποκτήσει το άδειο κοντάρι, ενώ την ίδια σημαία θα την αποκτούσε μόνο σε περίπτωση του θανάτου ή της αιχμαλωσίας του εκλεγμένου νεαρού. Και ο θάνατος και η αιχμαλωσία επί πλέον θα μπορούσαν να είναι τελείως τυχαίοι, επειδή κανένας από τους εχθρούς δεν μπορούσε να ξέρει σε ποιο στήθος φυλάγεται αυτή η «τιμή» του αποσπάσμάτος μας... Και η «σιγουριά» που ζητούσε ο συνταγματάρχης επομένως είχε την πιο γενική έννοια – ούτε να χαθεί ούτε να παρασυρθεί αλλά μόνο να θυμάται για τη διατήρηση της σημασίας... Και με αυτή την έννοια βέβαια θα ήταν καλύτερα σε χειρότερη περίπτωση να σκοτωθεί από το να χαθεί τη σημαία. Έτσι τουλάχιστον κατάλαβα όλα που γίνονταν γύρω μου.

Ο τύμβος όπου έμπηξαν τη σημαία ήταν πλατύς και υψηλός και η γη πίσω του κατέβαινε επί πλέον σε μικρό λαγκαδάκι. Γι' αυτό όλους τους Κοζάκους, διακόσιους άνδρες περίπου τοποθέτησαν σε πυκνές αράδες μαζί με τα άλογά τους πίσω από αυτόν τον τύμβο. Στους δύο επιτρεπτόταν να κοιμούνται χωρίς να βγάλουν τίποτα από πάνω τους, ενώ ο τρίτος έπρεπε να κράταει και τα τρία άλογα από τα ηνία. Και σε κάποια ώρα θα γινόταν η αλλαγή.

Όλα έγιναν ασυνήθιστα αθόρυβα: ακόμα και τα άλογα σαν να καταλάβαιναν τι συμβαίνει, ούτε χλιμίντρισαν, δεν έκαναν σχεδόν καθόλου θόρυβο και δεν χτύπησαν τις οπλές. Που εξαφανίστηκαν οι αξιωματικοί, δεν το γνωρίζω: μάλλον ξάπλωσαν να κοιμηθούν μαζί με τους Κοζάκους πίσω από τον τύμβο.

Μπροστά στον τύμβο όπου στο σκοτάδι φαινόταν το κοντάρι της σημαίας, πιο κοντά από όλους – να το πούμε έτσι – στον εχθρό έμεινε μόνο ο ασπρομάλλης συνταγματάρχης μας. Διέταξε να του δώσουν πέτσινο μαξιλάρι από τη σέλλα του, έκανε το σταυρό του και ξάπλωσε αμίλητος στα χόρτα μόνος του μπροστά στις πρόποδες του τύμβου.

«Να ξαπλώσω κι εγώ δίπλα του», σκέφτηκα, ξάπλωσα χωρίς μαξιλάρι στα ίδια δροσερά χόρτα και δοκίμασα να βάλω αντί μαξιλάρι κάτω από το κεφάλι το απλωμένο χέρι μου.

Εννοείται ότι για όλη την ημέρα κουράστηκα πολύ από την κίνηση και θα είχα κοιμηθεί αν δεν κρύωνα αφόρητα... Όλοι οι Κοζάκοι ήταν ντυμένοι πιο ζεστά από μένα. Δεν άντεξα, σηκώθηκα και άρχισα να περπατώ πέρα-δόθε δίπλα στο απόσπασμα στο δρόμο. Σε λίγο όμως ο αρχινοσοκόμος μας που μου συστήθηκε την προηγούμενη μέρα στη στάση ανάπαυσης με πρόσεξε μάσα στο σκοτάδι, με πλησίασε και ρώτησε περιποιητικά γιατί δεν κοιμάμαι. Του είπα ότι κρυώνω πολύ και αυτός μου πρότεινε το συμπληρωματικό φανελλένιο ζακετάκι του με γούνα: το είχε μέσα στα δέματά του και μου το έφερε αμέσως.

Αυτό ήταν αρκετό: όταν φόρεσα το ζακετάκι κάτω από τη χλαίνα και ξάπλωσα να κοιμηθώ δίπλα στο συνταγματάρχη πάνω στα χόρτα και στο χέρι μου ζεστάθηκε γρήγορα και άχισα κιόλας να μπαίνω βαθιά στον ύπνο αλλά ξαφνικά ... ακούστηκε κάποιος ελαφρύς θόρυβος η κλαγγή ενός ηχηρού αντικείμενου και αλογίσια βήματα... μπροστά μας... Ο συνταγματάρχης πήδησε επάνω και ξύπνησα.

Μέσα στο σκοτάδι εμφανίστηκε μπροστά μας ξαφνικά ένας καβαλάρης και πίσω του ένας άλλος... Ήταν οι ούσαροι της Σαξ-Βαϊμάρης – ο αξιωματικός και ο συνοδός του οπλίτης... Ο αξιωματικός ρώτησε που είναι ο συνταγματάρχης Ποπόφ και αφού ο συνταγματάρχης απάντησε, ο αξιωματικός του είπε ότι τον έστειλε ο αρχηγός των εμπροσθοφυλακών στρατηγός Σουχότιν να επιτηρήσει τα φυλακεία και παράκάλεσε να του δοθεί για σύνοδος ένας Κοζάκος για να μην μπερδευτεί... Τον Κοζάκο τον έδωσαν στον ούσαρο και ύστερα μερικοί αξιωματικοί μας (όλοι τους επίσης στη διάρκεια αυτής της συνομιλίας τους σηκώθηκαν και μας πλησίασαν) μόλις αυτός απομακρύνθηκε άρχισαν να τον κοροϊδεύουν διότι φεύγοντας ρώτησε: «Και τι, είναι επικίνδυνο εκεί;»

«Θέλει να επιτηρήσει φυλακεία στην κατεύθυνση του εχθρού και ρωτάει αν είναι επικίνδυνο; Αν δεν ήταν επικίνδυνο γιατί θα τον έστελναν;»

Ένας άλλος τον υπερασπίστηκε: «Μάλλον δεν έχει ακόμα εμπειρία... Τι κακό είναι που μας ρώτησε;»

Ξαπλώσαμε πάλι αλλά όχι για πολλή ώρα. Πάλι ακούστηκε κάποιος θόρυβος και πάλι σαν με μια κλαγγή. Αυτή τη φορά όμως πίσω μας, πέρα από τον τύμβο. Μας πλησίασε με βήμα η ελαφριά πυροβολαρχία της Μαύρης θάλασσας και σταμάτησε στο δρόμο του Κερτς πίσω μας. Όλες τις κινήσεις τις κάνανε όσο γίνεται ήσυχα και αθόρυβα... Όλη αυτή η ησυχία και η προσοχή έδειχναν σε μένα, τον αρχάριο και «δημόσιο υπάλληλο του υπουργείου αμύνης», και την εμπειρία του στρατού και την σοβαρότητα αυτής της νύχτας με σχεδόν πλήρη άγνοια των δυνάμεων και μέσων του εχθρού στην οποία βρισκόμασταν... Αλλά και με αυτή την έλευση του πυροβολικού στη βοήθεια μας και στην προστασία μας για την υπεράσπιση του δρόμου οι μικρές μας ανησυχίες δεν τελείωσαν...

Σε λίγο πίσω μας πάλι ακούστηκε μια κίνηση – το ποδοβολητό, οι ψύθιοι των δικών μας και μετά μια δυνατή παχια φωνή: «Ο συνταγματάρχης Ποπόφ είναι εδώ;»

Ήταν ο στρατηγός Σουχότιν, ο αρχηγός όλων των εμπροσθοφυλακών στην περιοχή του Κερτς.

Κατέβηκε από το άλογό του και στάθηκε στο δρόμο. Το πρόσωπό του να το δω καλά από μακριά βέβαια δεν κατάφερα αλλά τη μαύρη περιγραμμή του της μορφής του με δυνατούς ώμους και χαμηλού αναστήματος την είδα πολύ καλά. (Την επόμενη μέρα είδα ότι ο στρατηγός ήταν πολύ όμορφος άνδρας.) Ο συνταγματάρχης μας έσπευσε σε αυτόν και ο στρατηγός άρχισε αμέσως να τον «βασανίζει» αλύπητα που τα φυλακεία στην κατεύθυνση του Κερτς δεν τοποθετήθηκαν καλά.

«Δεν ντρέπεστε; Είστε παλαιός πολεμιστής, συνταγματάρχης Κοζάκων και δεν ξέρετε να τοποθετήσετε φυλακεία. Βάλατε ολόκληρο απόσπασμα σε άσκοπο κίνδυνο. Ντροπή σας! Δεν ξέρετε την υπηρεσία. Να έχετε καλοσύνη αμέσως...» κ.λ.π., κ.λ.π.

Σε τι συνιστόταν το λάθος του παλαιού συνταγματάρχη μας δεν το ξέρω. Από ότι θυμάμαι θαμπά τοποθέτησε τα φυλακεία υπερβολικά κοντά στο απόσπασμα και μακριά από το Κερτς. Εξάλλου αυτή η θαμπή ανάμνηση μπορεί να είναι και λανθασμένη... το λάθος του συνταγματάρχη μπορεί να ήταν τελείως διαφορετικό.

Αφού φώναζε θυμωμένα και έδωσε τις κατάλληλες διαταγές ο στρατηγός Σουχότιν έφυγε και λυπήθηκα πολύ τον μουστακλά και παλικαρίσιο γέροντά μας. Αυτός ούτε δικαιολογήθηκε και σχεδόν όλη την ώρα που τον κατηγορούσαν τόσο αυστηρά παρουσία όλων μας έμεινε αμίλητος όπως ταιριάζει σε στρατιώτη. Συγκινήθηκα πάλι πολύ και νομίζω αν το συνταγματάρχη μας τον σκότωναν δίπλα μου οι επιτιθέμενοι ξαφνικά Γάλλοι ή Τούρκοι θα συγκινιόμουν πολύ λιγότερο. Δεν ήμουν όμως συνηθισμένος και παραξηγήθηκα πολύ για το φιλότιμο αυτού του σκληρού και διακεκριμένου πολεμιστή.

Αλλά σε λίγο μπορέσα και ησύχασα από αυτή την άποψη: ο συνταγματάρχης αφού εκτέλεσε αμέσως όλα που του διέταξε ο στρατηγός ξάπλωσε πάλι στην παλαιά θέση του στα χόρτα και μου είπε χαρούμενος:

«Να ποιον καινούργιο διόρισαν! Οι φαβορίτες του τι πυκνές που είναι! Δεν τον έχω ξαναδεί παλαιότερα».

Και χωρίς να προσθέσει καμία άλλη λέξη σώπασε και ακούμπησε το κεφάλι του πάνω στο μαξιλάρι της σέλλας. Κατάλαβα ότι για αυτόν το συμβάν δεν ήταν ούτε νέο ούτε και πολύ σημαντικό.

Και σε λίγο ξεχάστηκα δίπλα του ακόμα και χωρίς μαξιλάρι αλλά στο απλωμένο χέρι μου. Δεν ήταν και πολύ άνετο αλλά τελικά κοιμήθηκα.

Έτσι τελείωσε αυτή η πρώτη μέρα της αποχώρησης από το Κερτς, η μέρα που ήταν για μένα γεμάτη τόσο πολλές καινούργιες, δυνατές και τελείως ασυνήθιστες εντυπώσεις οι οποίες ήταν σωματικά κουραστικές αλλά εξαιρετικά ευχάριστες για την καρδιά και και το νου μου!

Η α' δημοσίευση: «Современные известия» («Σύγχρονα νέα»). 1887, αρρ. 54, 60, 66, 70, 78, 101, 103.

Μετάφραση – Ολέγκ Τσμπένκο.